

Deel I-2: vervolg maatschappij (elina margashvili)

Colleges 26 februari en 4 maart

Parenthesis (1) autoriteit en macht (paranthesis=uitweidingen naast hoofdlijn)

De wijze waarop economie verhoudingen geregeld wordt uitwisselingen van goederen en diensten heeft te maken met de wijze waarop autoriteit geregeld wordt. Door wie, op welke manier, wat zijn die regelgevingen.

De regeling van intermenselijke verhoudingen bepaald door autoriteit, we horen dat niet graag maar een maatschappij is een hiërarchie instelling waar aantal regelgevingen ten grondslag liggen. Het aspect van transcendent, wat boven ons ligt vind je terug bij autoriteit

Vaststelling: er is iets aan de hand met de wijze waarop autoriteit vandaag beoefend wordt en de wijze waarop we aankijken tegenover autoriteit

Pakweg voor 1960 gaan mentale stoornissen grotendeels terug op een te streng **Ueber-Ich** (neurosen)

Illustratie: de verschuiving binnen vakgebied psychiatrie en klinische psychologie, vandaag de psychotherapie, verschuiving begrepen als een omkering in soort problematieken, soort stoornissen waarmee we geconfronteerd worden in consultatiekamer

Groep mensen die psychologische, psychiatrische ontwikkeld hadden ten gevolge van een teveel aan autoriteit. de toenmalige maatschappij was heel dictatoriaal, heel autoritair, patriarchaal

Toenmalige Freudiaanse model, **Freud** had structuur van de persoonlijkheid bedacht

Ich: ego

Ueber-ich: datgene wat boven staat, het geweten, de autoriteit

Is: wat helemaal onderaan ligt, de aandriften

Problemen die we zagen hadden te maken van teveel aan Ueber-ich en dat keerde terug in verschillende problemen die voor behandeling in aanmerking kwamen. Behandelmodel dat daarbij aansloot daar ook ingekleurd werd, een van die centrale problemen van die patiënten was

altijd schuldgevoel wegens niet de juiste verhouding hebben in aantal zaken die verboden waren.

Pakweg na 1990 hebben ze grotendeels te maken met een te zwakke impulscontrole (persoonlijkheidsstoornissen). Wat is er veranderd?

Hier kunnen we weer overkoepelende insteek nemen waarmee we verschillende problemen kunnen samenbrengen. Overkoepelende insteek is radicaal tegenovergestelde van vorige, waar we nu vooral mee te maken hebben dat zijn stoornissen in de impulscontrole die je op heel veel vlakken terugvindt, hebben allemaal te maken met te weinig remming, te weinig inhibitie, het uitbreken van bepaalde grenzen en uitbreken van bepaalde autoriteit.

Terug naar vaststelling: Er is iets duidelijk iets aan het veranderen aan het autoriteit.

Problemen, die verschuiving die we in de consultatiekamer zien heeft een duidelijk effect op manier waarop hedendaagse praktijk georganiseerd wordt

Aantal gedwongen toenames, duidelijke verschuivingen naar de forensische psychiatrie en toename aantal interneringen

Dus we hebben probleem met autoriteit

We beschouwen autoriteit als iets van vroeger is, iets van boven

Autoriteit maakt deel uit onze identiteit; onze identiteit uitdrukkelijk constructie is die een weerspiegeling vormt van aantal maatschappelijke inhouden

Nodig: studie van autoriteit: visie op autoriteit is gebaseerd op H.Arendt, gelezen door een Lacaniaanse bril.

Koppeling met individu; identiteit is het complexe samenspel tussen vier cruciale verhoudingen waarin ik bepaalde positie inneem:

- Verhouding tov andere gender: wat is mijn genderidentiteit, mijn identiteit als heteroseksuele man denken, invullen en beleven in een verhouding tegenover die andere groep heteroseksuele vrouw
- Verhouding tov ander-gelijke
- Verhouding tov mijn lichaam en mezelf

- Verhouding tov autoriteit: dit maakt deel uit van wie we zijn als weerspiegelt van dat maatschappelijke

Vandaar ingebakken dubbelzinnige verhouding tov autoriteit want niemand van ons wil eigenlijk zichzelf onderwerpen (Cfr infra deel II).

Die dubbelzinnigheid is terug te voeren op 2; Identiteitsconstructie is gebaseerd op twee ontologische gerichtheden: tegengestelde tendensen die in ons aan het werk zijn

- erbij willen horen, dus zich conformeren naar de groep; als je erbij wilt horen dan moet je verwachtingen, regel, normen volgen van de groep en tegelijk autonoom zijn
- autonoom willen zijn, dus eigen keuzes willen maken. eigen positie veroveren

⇒ Autonoom betekent autoriteit laat maar zitten en erbij willen horen betekent op een of andere manier moet ik plooien

Deze verhoudingen zitten vol normen en waarden (cfr **Freuds** model inzake identiteit: Ich, Es, Ueber-Ich) die door de maatschappij opgelegd worden.

Centraal daarin: de verhouding tegenover autoriteit, als bepalend voor de drie andere (inhoudelijk: de normen; formeel: de gestrengheid)

Dus: samenleven in een maatschappij vooronderstelt een regeling van de sociale verhoudingen, die weerspiegeld worden door de identiteit die de samenleving haar burgers voorhoudt.

HOE WORDEN DE VERHOUDINGEN TUSSEN MENSEN GEREGELD?

Het probleem van autoriteit

Hannah Arendt: wat is autoriteit? 1954 na de WWII

Autoriteit zal ondervraagd en onderuit gehaald worden

Effect na 1968: Autoriteit is iets dat verdacht

Opvallend: ze denkt niet slecht over autoriteit, de manier waarop ze autoriteit beschrijft is autoriteit wat noodzakelijks is maar bovendien iets wat positief is voor maatschappij

Functie van autoriteit: die er zorgt dat ze iets als positiefs beschouwd

Cruciale omschrijving: Als er autoriteit aanwezig is in een groep, dat kan organisatie zijn een maatschappij zijn, dan zullen de verhoudingen tussen de leden van de groep geregeld worden op grond van een vrijwillige onderwerping en een interne dwang

Koppeling met maatschappelijke: het gaat over de verhoudingen tussen mensen, de regeling van die sociale verhoudingen

Die verhoudingen tussen mensen ook geregeld kunnen worden

Op grond van vrijwillige onderwerping en interne dwang

= op grond van **autoriteit**

Of

Op grond van verplichte onderwerping en externe dwang

= op grond van **macht**

Functie van autoriteit is bijgevolg het **regelen** van de verhoudingen tussen mensen op grond van een vrijwillige onderwerping en een interne dwang.

Voordeel autoriteit:

- weinig geweld, veilige maatschappij
- veel sociaal vertrouwen wegens voorspelbaarheid

Nadelen ontbreken van autoriteit:

- onveiligheidsgevoel neemt sterk toe
- stijging sociale angst en veralgemeend wantrouwen

Onderscheid macht – autoriteit structureel begrepen, hoe?

MACHT

Pure macht is dual en functioneert tussen twee termen waarbij een van de twee sterker is dan de andere kan fysiek, politiek, financieel sterker zijn: macht functioneert als een triangulaire structuur, macht doet zich altijd voor tussen twee termen, dat kan tussen twee mensen, kan organisatie of individu zijn, twee landen, twee instellingen.

- iemand heeft macht over iemand anders omdat hij sterker/rijker is, op grond van overmaat kan de andere onderworpen worden (de wet van de sterkste)
- en dus de ander kan dwingen om te gehoorzamen.

De ander is gedwongen om positie te veranderen, en dat gebeurt om de zoveel tijd en zie je dat er aan de structuur niets veranderd is, en diegene die de sterkste positie inneemt zal zelfde gedrag vertonen als oorspronkelijk figuur of instantie die daar stond

Macht berust op een **verplichte** onderwerping en op een **externe** dwang. Dit is de vroegere wet van de sterkste, tegenwoordig de wet van de rijkste. Macht is altijd uitgesteld geweld.

AUTORITEIT

berust op een drieledige structuur (drie termen): wat vrijwillige onderwerping mogelijk maakt

- 1) iemand heeft gezag over 2) iemand anders
- omdat beiden **geloven** (erkennen) in een derde gegeven, 3) een grond voor of externe bron (geen figuur) van autoriteit die buiten hen twee ligt.

vb religie: mensen die zelfde religie delen, zullen bereid zijn zich vrijwillig te onderwerpen aan iemand van hoofde gedeelde religie een bepaalde functie inneemt, een bepaalde gezagsfunctie mag dragen en dat gebeurt op grond van een feit dat ze samen dat die externe grond of bron gaan onderkennen en erkennen

⇒ structuur van autoriteit

⇒ externe grond of bron is cruciaal, het heeft daar alles mee te maken

Het verschil tussen autoriteit en macht is cruciaal, en heeft alles te maken met dat derde punt, de **externe grond of bron** voor autoriteit.

Bestaat er een 'natuurlijke' bron voor autoriteit en dus een natuurlijk gezag? Bijvoorbeeld zoals bij opvoeding, de ouders als 'natuurlijke' autoriteit?

Natuurlijke bron betekent dat iets intrinsiek bevat op grond waarvan die kan functioneren als basis voor autoriteit. Dat zou betekenen dat 1 juiste bron van autoriteit zou zijn

vb het ouderlijk gezag van ouders over kinderen, dat zou natuurlijke bron van autoriteit zijn in die aanname dat die ouders die biologisch ouders zijn en dat ze biologisch perspectief dan ook de verantwoordelijkheid en het gezag over die kinderen kunnen uitoefenen

Deze redenering wordt in de vierde eeuw voor Christus van tafel geveegd omdat de verhouding tussen ouders en kinderen een verhouding is tussen

ongelijken waarbij de ouders de verantwoordelijkheid dragen voor het kind en de zoektocht naar bron van autoriteit treft een groep van gelijken, een groep van volwassenen

Zie **Plato & Aristoteles**: afwijzing van opvoeding als basismodel voor autoriteit, want handelt over ongelijken (kind/volwassene)

Politieke (Rechts)filosofie:

- elke bron of externe grond van autoriteit is **arbitrair** ('natuurlijke' autoriteit = macht);

daar kan om het even wat staan, de voorwaarde op gedeeld geloof op de erkenning ervan, het gaat niet het inhoud maar over geloof daarin vandaar arbitrariteit

- aan de **oorsprong** van de grond ligt er oorspronkelijk **stichtend geweld**: hoe komt het dat bij een maatschappij bij een bepaald ogenblik iets als grond of bron van autoriteit gaat functioneren? dat heeft dus te maken met stichtend geweld

Freud: Totem und Tabu, de oermoord als vertrekpunt van patriarchale orde;

Elke geslaagde revolutie, bvb USA: van opstandelingen naar 'Founding Fathers'; Amerikaanse grondwet geschreven einde 18e maar hoe is die wet tot stand gekomen? Stichtende vaders die samengekomen zijn die grondwet de aanloop daartoe bedacht hebben, dat waren de opstandelingen die de autoriteit van groot Brittannië weggeblazen hebben, dat waren opstandelingen, vandaag zouden we hun terroristen noemen maar 1 groot verschil ze hebben gewonnen en door feit dat ze gewonnen hebben zijn ze geen terroristen meer maar Founding Fathers geworden

- gevolg: elke (bron van) autoriteit kan vervangen worden door een andere (bron van) autoriteit, en dit via geweld

Gedachte experiment: beeld je in dat IS wint en dat ze het kalifaat installeren, kalifaat vanaf dan een nieuwe maatschappelijke orde wordt? dan zijn ze Founding Fathers, geen terroristen meer en honderd jaar laten is iedereen vergeten dat ze oorspronkelijk terroristen waren, dat vergeet men, omdat ze hebben gewonnen = stichtend geweld waarvan een bron een grond van autoriteit geïnstalleerd wordt en op dat ogenblik zal blijven functioneren – zie de 'vadermoord'

DUS:

Functioneren van autoriteit steevast berust op een **cirkelredenering: iets is waar omdat ik samen met anderen geloof dat het waar is en vanuit dat geloof kan mijn geloof erin bevestigen** Bijvoorbeeld: patriarchaat, vaders (van paus tot gezinshoofd) hebben autoriteit als vertegenwoordigers van de almachtige Goddelijke vaderfiguur maar die Goddelijke vaderfiguur hebben ze zelf geïnstalleerd, hier zie je de cirkelredenering, de één haalt de autoriteit bij de ander en de ander die autoriteit toegeschreven wordt door de één; maar: de Goddelijke vader bezit autoriteit omdat de vaders in hem geloven en dat geloof afdwingen bij anderen.

Cfr infra: er zijn géén intrinsieke redenen waarom een bron DE bron voor autoriteit zou moeten zijn; de bron functioneert als bron **op grond van het geloof** erin.

Verhouding macht – autoriteit? beiden zijn ook vermengt

Het verschil tussen macht en autoriteit betekent niet dat ze elkaar volledig uitsluiten.

Bij autoriteit hoort er steevast een stuk macht en zijn er mensen die macht mogen *uitoefenen*. Autoriteit moet afdwingbaar zijn. We hebben het dan over **gezagsdragers**, iemand die het gezag mag dragen omdat hij of zij daarvoor van ons een collectieve toestemming gekregen heeft. Dit staat tegenover **machtshebber** die gekoppeld is aan figuur


Autoriteit zonder macht is leeg omhulsel, werkt niet. In het geval van gezagsdragers spreken we over **gewettigde, legitieme macht**: ouders (ouderlijk gezag), leerkrachten, politie, rechters. In limietsituaties krijgen zij de toestemming om geweld te gebruiken.

Cfr uitspraak: "de overheid heeft het monopolie op geweld" (**Max Weber**)

Typisch: het feit dat zij gezag mogen dragen, blijkt vaak uit uiterlijke kentekenen: uniform, burgemeesterssjerp, toga, in combinatie met een zekere theatraliteit

Wanneer een maatschappij te vaak moet overgaan tot het gebruik van macht, houdt dat een mislukking van autoriteit in. Normaal: *vrijwillige* onderwerping.

dus binnen autoriteit is een bepaalde dosis macht nodig

 macht kan uitgeoefend worden los van autoriteit dus pure macht bestaat wel maar autoriteit zonder macht bestaan niet

Toepassing: bruikbaarheid van onderscheid gezagsdrager/machtshebber laat toe hedendaagse klachten te corrigeren.

We hebben probleem met autoriteit en dit toont zich in verschillende velden vb onderwijs zeker lager en middelbaar onderwijs waar leerkrachten, onderwijzers geconfronteerd worden met klassen waar ze de orde moeilijk kunnen handhaven

Uitspraken zoals "Die leerkracht heeft geen autoriteit" onzin, waarom? omdat in dergelijke uitspraken van uitgegaan wordt dat hebben van autoriteit als het ware neerkomt als het bezitten van bepaalde competentie, die je kunt hebben en verfijnen, las je niet hebt dan is het fout van individu ONZIN omdat je autoriteit kan nooit HEBBEN, autoriteit wordt aan u VERLEENT (zie verder)

= autoriteit wordt hier voorgesteld als een *individueel* kenmerk, als iets wat een individu in meerdere of mindere mate kan hebben

Dit is fout, men verwacht autoriteit met charisma, met respect, of – nog erger – met macht.

!Correcte lezing: een leerkracht kan alleen maar autoriteit *dragen* als wij hem of haar die **autoriteit ook verlenen**, als hij door ons, door zijn collega's, door zijn directie gedragen wordt.

hier krijgen we welke psychologie in de taak schuilt:

iemand die autoriteit uitoefent = gezagsdrager, iemand die gezag mag dragen, die gezag toegeschreven wordt op grond van dat gedeelde externe punt datgene waar autoriteit haar basis vindt

iemand die macht uitoefent = machtshebber, die persoon die bezit die macht, die is gekoppeld aan de figuur hetzij hij politiek sterker is of financieel

Verklaring: leerkrachten die geen gezag meer kunnen uitoefenen dan is de verklaring daarvoor niet iets dat te maken heeft dat individu maar wel iets dat te maken heeft met maatschappelijke verandering

dus we verlenen die mensen geen gezag meer

gevolg: statusverlies van dat beroep omdat autoriteit die vroeger toegeschreven werd verdwijnen is

Vandaag doen we net het omgekeerde. Bijvoorbeeld: als een onderwijzer een kind straft, dan staan er onmiddellijk een rits boze

ouders op de stoep. Vervolgens gaan we hem beschuldigen dat hij de leerlingen niet in de hand kan houden.

Als geen gezag meer verlenen wordt betekent dit helaas dat macht uitgeoefend moet worden want macht kunt je wel hebben

Vraag: hoe komt dit, welke maatschappelijke verandering ligt er daar ten grondslag van? Cfr infra

Autoriteit is iets dat je moet verdienen

hier gaat ook men uit dat autoriteit individueel kenmerk is, in die lijn van die competenties

autoriteit is niet iets dat je verdient, autoriteit komt door de functie die je inneemt, autoriteit is gekoppeld aan functie niet aan de persoon

Wat je als persoon moet verdienen dat is respect (helemaal anders), als je in positie van autoriteit geplaatst wordt en je moet gezag dragen dan moet je dat op dusdanige manier doen dat je respect verwerft bij diegene bij wie je autoriteit uitoefent. Je kan zien wat maatschappelijk gebeurd als iemand daarin niet slaagt van dat gezag te dragen van die functie uit te oefenen dat daar respect aan gekoppeld wordt, die figuur wordt normaal gezien weggetrokken en wordt er iemand anders in de plaats gezet maar nog altijd in de redenering dat autoriteit gekoppeld is aan die functie op ogenblik dat die autoriteit weggenomen wordt van die functie mocht je eigen wie plaatsen zal niet meer werken ⇒ probleem

Cruciaal: oorsprong, bron of grond van autoriteit?

Het structurele onderscheid tussen macht en autoriteit ligt in de **externe bron** van autoriteit. Er bestaat geen 'natuurlijke' bron en dus geen 'natuurlijk' gezag –

Blaise Pascal, Pensées: stelt de vraag naar de basis van het gezag.

“Het hele rechtsbesef is gewoonte, met als enige argument het feit dat het ingeburgerd is; dat is de mystieke basis van zijn gezag. Wie het tot zijn oorsprong herleidt, doet het verdwijnen. Niets is zo feilbaar als deze wetten die gebreken willen corrigeren. Wie ze naleeft omdat ze rechtvaardig zijn, gehoorzaamt aan een rechtvaardigheid die hij zich inbeeldt, maar niet aan de wet in wezenlijke zin. Die berust geheel in zichzelf. Hij is wet en verder niets.” Voor Pascal houdt berust gezag op het geloof erin. Hijzelf kiest voor het religieuze geloof.

Mocht er intrinsieke een natuurlijke bron van autoriteit zijn zou die wereldwijd dezelfde zijn, dat is niet het geval dat is arbitrair dus grond van autoriteit moet je contextueel gaan bekijken per cultuur, per maatschappij

Meest bekende bron is religie. Wie gelooft in een goddelijke instantie is bereid zich te onderwerpen aan de vertegenwoordigers van God op aarde.

In haar tekst beschrijft **Hannah Arendt** het ontstaan van de grond voor de Westerse autoriteit in drie historische stappen waar telkens 4 eeuwen tussen liggen:

1. **Plato**, met : koning filosoof bezit kennis van de eeuwige waarheden inzake het goede, het schone en het ware; dat maakt hem tot ideale autoriteit; de gewone burger volgt op grond van angst (uitvinding van de hel).
"Democratie" was enkel voor de mannen en er was slavernij!

De Staat

Hoe kunnen we de stad besturen, kan er autoriteit geïnstalleerd worden bij die groep van vrije burgers?

Autoriteit moet berusten op (2 gronden van autoriteit): Kennis en Angst

op grond hiervan naar voren schuift de beste bestuurder de koning filosoof omdat die man de kennis heeft van het goede, ware en het schone. Vandaag hebben we het over het ware, je neemt het morele bij en het esthetische dus uit het goede, het ware en schone

de koning zal dus de stad besturen op democratische manier en autoriteit uitoefenen in het belang van iedereen

Waarom is angst dan nodig? die vrije burgers beschikken niet voldoende van die kennis om zich vrijwillig te onderwerpen aan de wetten van koning

Plato zegt dat we moeten iets hebben dat ze toch vrijwillig zullen onderwerpen dus op grond van angst

om die angst te installeren gaat Plato iets ontleen van Oosterse godsdiensten (in Westen nog niet aanwezig) 4e eeuw voor Christus, het idee van Laatste oordeel, Hel en Hemel en schrijft parabel over met zijn traktaat over de stad

parabel: er is gesneuvelde soldaat die terugkeert uit de dode en vertelt wat hij meegemaakt heeft; voor tribunaal moeten verschijnen waar nagekeken wordt in welke mate hij de

wetten van de stad gevolg heeft, in welke mate hij zich onderworpen had onder autoriteit, en de uitspraak al dan niet dat hij de wetten gevolgd had waren bepalend voor lot voor Hiernamaals, ofwel vloog hij in de hadis of elyzeese velden die zich niet willen onderwerpen zullen zich obv angst wel onderwerpen

2. Rome, het Romeinse recht, de stichting van de stad, en vooral het belang van de traditie: mores (cfr 'moraal') worden leges, wetten, (cfr 'legaal'); de senaat, de senatoren, de voorvaderen, juristen (lares, huisgoden = geesten van de voorvaderen). Nb: voor Rome ligt autoriteit ligt achter en beneden ons, de grond of bron van autoriteit

Ons hedendaags juridisch systeem is gevolg van Romeinse recht

In Rome had je aantal zeden en gewoonten = mores, deze worden letterlijk vertaald in wetten 'leges' dus legaliteit naar wetten, en je krijgt een formeel systeem

3. Christendom van de vierde eeuw (door **Augustinus**) integreert de twee vorige: de eeuwige waarheid ligt in boven ons bij God, echte gelovigen onderwerpen zich daar spontaan aan. Jan-met-de-pet onderwerpt zich vooral op grond van angst voor straf, hel en vagevuur. De stichting van de kerk en de bijbehorende tradities worden doorgegeven via opvoeding en onderwijs. Vanaf deze ogenblik wordt autoriteit gefundeerd

er is verschil tussen christendom van de eerste 2 eeuwen na christus en het christendom na het 4de eeuw, christendom dat Augustinus gaat implementeren bijna volledig geënd op Rome, neemt tradities van Rome over maar bovendien gecombineerd met Plato, hij brengt dus filosofische traditie 'kennis en angst' samen met de juridische traditie van het Romeins keizerrijk en zal bovendien gaan infrastructures van gaan gebruiken die heel Europa aanwezig zijn in onderwijs en rechtbanken, daarom is ook een voertaal van christendom latijn is wat oorspronkelijk Grieks en Hebreeus was, ook afvragen waarom hoofdstad van christendom Rome is en niet Jeruzalem

Idee van Plato gehaald van koning filosoof dat word de paus en daarboven de Goddelijke vaderfiguur die alle kennis in zicht draagt en die kennis uitstraalt naar beneden en we krijgen de koppeling tussen het filosofische, juridische en het religieuze en die komen samen en zullen vanaf de 4de eeuw grondslag vormen van de Westerse autoriteit

Hij importeert ook het idee van laatste oordeel en de hel, het bestond voordien niet in het christendom, het vagevuur wordt pas in de 8ste eeuw toegevoegd

Extra: Volgens **Arendt is de aard van het totalitarisme** de "combinatie" van "haar essentie van terreur en haar logisch principe" (zie "Over de aard van het totalitarisme"). Aangezien 'essentie'-terreur totaal moet zijn, meer dan een middel om oppositie te onderdrukken, meer dan een extreme of krankzinnige wraakzucht. Nazi-Duitsland (1933–45) en de Sovjet-Unie tijdens het Stalin-tijdperk (1924–53) waren de eerste voorbeelden van gedecentraliseerd of populair totalitarisme, waarin de staat een overweldigende steun van de bevolking kreeg voor zijn leiderschap. Om totalitarisme te bestrijden, hoeft men maar één ding te begrijpen: totalitarisme is de meest radicale ontkenning van vrijheid. Toch is deze ontkenning van vrijheid gemeenschappelijk voor alle tirannieën en is niet van primair belang voor het begrijpen van de eigenaardige aard van totalitarisme. Maar wie niet kan worden gemobiliseerd wanneer de vrijheid wordt bedreigd, zal helemaal niet worden gemobiliseerd. Zelfs morele vermaningen, het geschreeuw tegen misdaden die in de geschiedenis ongekend zijn en niet voorzien in de Tien Geboden, zullen nog altijd beschikbaar zijn. Alleen al het bestaan van totalitaire bewegingen in de niet-totalitaire wereld, dat wil zeggen het aantrekkelijke totalitarisme dat wordt uitgeoefend op degenen die alle informatie voor zich hebben en die er elke dag voor gewaarschuwd worden, getuigt van een welsprekende getuigenis van de afbraak van het geheel structuur van moraliteit, het geheel van bevelen en verboden die traditioneel de fundamentele ideeën van vrijheid en rechtvaardigheid had vertaald en belichaamd in termen van sociale relaties en politieke instellingen.

Die drie historische gegevens komen samen en leveren de grond voor de traditionele autoriteit in het Westen.

Mijn samenvattende interpretatie:

- de grond voor de Westerse autoriteit ligt in het PATRIARCHAAT, met zowel een religieuze, een wettelijke als een traditionele invulling. Bvb koningen die hun gezag van God kregen, 'le droit divin' en wetten uitvaardigden

Athene en Rome wordt gerund enkel door mannen, dat door vrouw gerund zou zijn was ondenkbaar, het gaat over koning filosoof

- de vrijwillige onderwerping gaat terug op een combinatie van kennis en angst

KENNIS

Vrijwillige onderwerping aan de externe bron van gezag en aan de gezagsdragers is gebaseerd op kennis, verworven via opvoeding en onderwijs (zie **Elias**, verinnerlijking als historisch evoluerend proces).

- Hoe meer kennis iemand verworven heeft, hoe meer hij bereid zal zijn zich te onderwerpen aan een autoriteit in functie van een gemeenschappelijk belang (zie **Freud**, Das Unbehagen in der Kultur: individuele inperking is noodzakelijk voor culturele vooruitgang).
- Welke kennis? Wie geeft er de kennis door? Wie garandeert er de waarheid/juistheid van de kennis?

ANGST

Wie die kennis niet bezit, zal zich 'vrijwillig' onderwerpen op grond van angst.

Welke angst? Traditioneel voor 'hogere' instanties (God, koning, directeur); tegenwoordig vooral sociale angst, komende van de ander-gelijke; in beide gevallen zelfde straf: uitsluiting.

MAATSCHAPPELIJKE TRANSITIE OP VLAK VAN AUTORITEIT

We hebben eeuwenlang in het patriarchaat geloofd, op grond waarvan we bereid waren ons vrijwillig te onderwerpen aan al wie een vaderlijke positie innam.

Autoriteit staat of valt met het geloof in de grond ervan; valt dat geloof weg, dan functioneert die vorm van autoriteit niet langer. Dit is wat **Hannah Arendt** besluit in 1954: we geloven niet langer in de traditionele grond, dus de traditionele autoriteit verdwijnt.

Laatste zin van Hannah Arendts essay gaat over de betekenis van dit wegvallen: (this) means to be confronted anew (...) by the elementary problems of human living-together. = !We worden opnieuw geconfronteerd met de probleem van samenleven dus de verhoudingen tussen mensen worden ideaal gezien geregeld op grond van autoriteit. Traditionele autoriteit verdwijnt en de verhoudingen tussen mensen worden niet meer geregeld op grond van vrijwillige onderwerping

DUS

Dwz: met de regeling van de verhoudingen tussen mensen

⇒ we moeten voorzichtig zijn hoe we probleem definiëren

Dus: huidige problemen met autoriteit zijn geen gevolgen van

- te weinig autoriteit (oplossing in dat geval: meer autoriteit)
- wel van het wegvallen van het geloof in de grond van de traditionele autoriteit

traditionele autoriteit functioneert niet meer en die wegvallen van traditionele autoriteit kunnen we niet langer herstellen

alle pogingen om traditionele autoriteit te herstellen betekenen dat we macht installeren, dus autoriteit berust op triangulaire

Correcte oplossing: maatschappelijke evolutie naar een **nieuwe grond** voor autoriteit, in combinatie met een **nieuwe organisatiestructuur**.

nieuwe grond die wel erkent en gedeeld wordt

Maatschappelijke eerste effecten van de verdwijning van de traditionele autoriteit (patriarchaat):

- Algemeen: autoriteit verdwijnt, macht neemt over, 'verruwing van de maatschappij' = omgangsregels van weleer worden niet langer vrijwillig gevolgd, Cfr intro: van 'neurosen' naar 'stoornissen in de impulscontrole' & accentverschuiving naar het forensische veld

!Als iedereen zich onderwerpt dan heb je nauwelijks regels nodig omdat iedereen onderwerpt zich aan dat collectieve ongeschreven versie van autoriteit, als dat wegvalt dan verliezen we dat vrijwillige onderwerping en dan moet alles op papier staan want ik kan de ander niet meer vertrouwen, ik kan de ader niet zomaar vertrouwen dat die zomaar zal zich onderwerpen. Alles moet uitgeschreven worden en regels komen alleen maar bij en iedereen is mee eens dat de regels moeten afschaffen

vb examenreglement was anderhalf pagina, er was een vrijwillige onderwerping op grond van interne dwang zowel bij professoren zowel bij studenten aan iets wat grotendeels niet uitgeschreven was itt examenreglement van vandaag is 120 pagina's, en ieder jaar kwam 1,5 bladzijde bij en men moest cursus volgen, ondertussen is het zo ingewikkeld geworden is dat intern tegenstrijdig is en wordt aangevochten in rechtbanken, er wordt er gepleit voor procedurefout dus regeling betekent dat er geen autoriteit meer is. Het gaat niet meer

of iets juist is maar over of men regeltjes gevolgd heeft =
vermenigvuldigend anoniem monster waar we geen grip op hebben

- Autoriteit wordt op zich beschouwd als voorbijgestreefd, ouderwets, op grond van een fout idee: dat autoriteit en patriarchale autoriteit synoniem zijn

voor heel veel mensen autoriteit is synoniem voor traditionele autoriteit maar dit is wat we niet willen en terecht, als je dat synoniem beschouwd dat zeg je meteen 'ik wil geen autoriteit meer' = redeneerfout want autoriteit kan op andere manier ingevuld worden wat Hannah Arendt aantoonde heeft een maatschappij een of op andere manier wel nodig

Alle traditionele (die zich beroepen op het vader-weet-het-beter model) gezagsdragers (ouders, leerkrachten, politie, politici) zijn hun ooit vanzelfsprekend gezag kwijt

deze mensen worden het meest geconfronteerd met het verdwijnen van autoriteit

Maatschappelijke reactie op verdwijning traditionele autoriteit:

- **Positief:** transitie naar andere bron/grond voor autoriteit met **andere organisatievorm** = sociale transitie naar andere samenleving met nieuwe gezagsdragers

Merk op: sluit aan bij **voortgangsoptimisme**

we hebben iets gelaten wat vrij onethisch was de patriarchale autoriteit en dat we op dit ogenblik iets aan het installeren zijn wat beter aansluit bij hedendaagse manier van omgaan met elkaar

- **Negatief:** toenemend onveiligheidsgevoel en wantrouwen, verdwijnen van aantal instituties, pleidooi voor 'law and order', dwz voor een terugkeer naar 'de goede oude tijd'; gevolg: evolutie naar machtshebbers

Merk op: sluit aan bij **cultuurpessimisme**, zie **Spengler** en cie

vroeger was het beter model, vader weet het beter (Deel 1)

We proberen problemen op te lossen door naar terug te grijpen naar voege traditionele autoriteit en dat zie je op politiek vlak

Teruggrijpen naar een oplossing die vroeger gewerkt heeft en dit doen we vandaag ook met problemen die we hebben op vlak van intermenselijke verhoudingen (Hannah Arendt)

Dus pleidooi voor terugkeer naar 'law & order': verdwijning van traditionele autoriteit zorgt voor angst, met als gevolg manipuleerbare mensen (zie populisme) en installatie van machtshebbers

Vb Trump, Putin, Erdogan,...: geen 'vader des vaderlands' zoals bij Plato met kennis van het goede, ware en schone problemen oplossen (dit werkte vroeger maar niet vandaag), en als je die politieke situatie bekijkt bij het Westen dan zie je daar waar dergelijke figuren idd verkozen worden dat ze binnen kortste keren machtshebbers worden dus geen autoriteitsfiguren

Bij een dergelijk pleidooi worden de uitwassen van het patriarchaal gezag **'vergeten'** dus het is merkwaardige illustratie van het feit dat ons collectief geheugen zo kort is: als we ons geheugen raadplegen we kunnen vaststellen dat bij dergelijke autoriteit beter gezegd macht de dag de dag, er komen aantal zaken mee die we niet willen en eerste wat meekomt met dergelijke macht; wat typisch is van traditionele autoriteit:

- Uitgesproken **ongelijkwaardigheid** tussen mannen en vrouwen, met als gevolg misbruik (vroeger: vrouwen en kinderen; tegenwoordig: de niet-productieven)

als je van VS tot Rusland al die figuren naast elkaar plaatsent ga je zien dat de visie op de vrouw de visie is dat je echt niet wil herkennen en wat zie je? de meerderheid van de vrouwen stemt op hen = dit zegt veel over het feit dat mens geen rationele wezen is en dat ons geheugen heel slecht werkt

Wat typisch is voor traditionele autoriteit is organisatievormen dus van die patriarchale autoriteit is een piramide, top-down met bovenaan beperkte aantal figuren die gezag en macht combineren, dan wordt dat breder en breder en breder tot we grond bereikt hebben en dan vind je vrouwen en kinderen die dan helemaal niets te zeggen hebben= organisatiestructuur.

Effecten van organisatiestructuur

1) **gebrek aan transparantie**: hoe hoger in de piramide, hoe minder toegang tot kennis en info; er komen aantal kenmerken die bepaald worden door organisatiestructuur en als je dergelijke piramidale structuur installeert zie je dat automatisch daardoor de mensen die zich op bepaald niveau in de piramide bevinden dat die maar 1 doel hebben, het volgende niveau bereiken en vooral niet willen zaken 2)

Verheerlijking van 'trouw aan de leider' – in terugblik = zwijgplicht en medeplichtigheid aan misbruik (zie **omerta** bij de maffia: de geheimhoudingsplicht in de erecode van de Italiaanse georganiseerde misdaad); de verhouding tegenover die leider, hogere figuren; En als je kijkt naar de patriarchale traditionele autoriteit vind je daar romantische versies over, die verhouding tegenover de leider wordt beschreven itv trouw. Blindelings vertrouwen, onderwerpen aan gezag

vb maffia typische patriarchale structuur die worden verheerlijkt in allerlei films. Kenmerken van maffia is omerta

Vandaag: transitie naar een nieuwe bron voor en organisatievorm van autoriteit; als je naar transformatie kijkt van zwijgplicht en medeplichtigheid dan zie je die vroeger begrepen werd als loyaliteit en trouw die nu heel snel aan het verdwijnen is en de effecten daarvan worden hoe langer hoe duidelijker

mensen die in zulke machtsstructuren werken voelen zich niet meer verbonden door een zwijgplicht en medeplichtigheid en plots komt alles naar buiten, iets wat iedereen wist vb metoo en machtsmisbruik, we wisten dit alleen werd er gezwegen maar nu komt dit naar buiten. Je ziet dit ook naar buiten komen binnen maatschappelijke politieke organisaties, binnen banksysteem waar mensen binnenin werken en niet meer kunnen aanzien en aantal onethische zaken zoals naar buiten brengen, dit was 30 jaar geleden ondenkbaar

Oplossing: maatschappelijke installatie van een **andere grond** voor autoriteit, in combinatie met een **andere organisatiestructuur**.

Verschuivingen die bezig zijn die dubbele ervan tonen, als de ene kant de neiging om pogingen te ondernemen om traditionele autoriteit traditionele vaderfiguur toch maar te installeren met het resultaat dat machtshebbers geïnstalleerd en langs andere kant een tegenbeweging die een andere vorm naar voor schuift, niet meer dat piramidale maar het horizontale

- Andere grond: wetenschappelijk gefundeerde kennis in functie van algemeen belang
- Nieuwe organisatiestructuur: horizontaal netwerk met knooppunten, met accent op **zelforganisatie en zelfdeterminatie**

die is reeds aan het installeren met nieuwe vorm van autoriteit, die kunnen we schematisch voorstellen als iets bijna tegenovergestelde is

van piramide = **horizontale netwerkstructuur** met daarin knooppunten waartussen het gezag verschuift tussen die verschillende punten in dat netwerk ifv de kennis, bepaalde kennis is aanwezig in bepaalde knooppunt dus dat knooppunt geeft daarover het gezag

andere kennis, andere competenties

horizontale netwerkautoriteit bevat hiërarchie, autoriteit kan niet zonder hiërarchie!

de manier waarop hiërarchie geïnstalleerd wordt hebben te maken met netwerkstructuur

vb universiteit gent: niet zo lang geleden hadden we klassieke organigram zoals dat in heel veel bedrijven vond, een piramide waar bovenaan director stond en onderaan atp = administratief technisch personeel samen met de assistenten. Hoe hoer in positie hoe meer autoriteit met iemand die verantwoordelijk was voor alles ⇒ diegene die aan boven zit word ook verantwoordelijk gesteld als iets verkeerd loopt

Hedendaagse structuur van universiteit is een sterrenstelsel, elke ster is een knooppunt, knooppunt voor onderwijs, knooppunt voor onderzoek, voor gebouwen, ICT, voor personeelsbeleid en die knooppunten functioneren autonoom en als er iets beslist moet worden vallen de beslissingen daar

dus gezag dat uitgeoefend wordt niet meer afhankelijk is van de plaats van de piramide maar wel van de vraag die op bepaald ogenblik reist

Processen van **Bawel**: revolte tegen feodale gezag, de eerste helft is op alle mogelijke vlakken positief, in deze processen zien we zelforganisatie en zelfdeterminatie = horizontale netwerken, dit is niet nieuw

We zijn in periode waarin dat schuurt, piramides die bezig zijn en te gelijk ook al die zelforganisatie en zelfdeterminatie die meer en meer praktische implementaties krijgen

Merkbaar als bottom-up beweging: implementatie van horizontale netwerkautoriteit is overal zichtbaar, zowel binnen arbeidsorganisatie, opvoeding, journalistiek, politiek

Casus journalistiek: klokkenluiders, **Wikileaks**, **Luxileaks**

(bankenschandaal) negatieve connotatie, en Panamapapers = heeft

geen negatieve connotatie meer, er is een kanteling van publieke perceptie daarvan. Iets wat als klokkeluiders was wordt stilte aan iets dat uiting geeft aan ethische gerechtvaardigde positie vb metoo zie je mensen die vroeger aangeklaagd werden nauwelijks veroordeeld maar vandaag worden ze wel veroordeeld en dit zal alleen maar toenemen

Journalistieke wereld is vermarkt waardoor journalisten binnen de reguliere berichtgeving nog nauwelijks in staat zijn om onafhankelijk berichtgeving te brengen en dit is niet enkel in Rusland maar ook bij ons. Betekent dat soort onderwerpen worden bepaald = macht. Dan organiseren ze zich in platforms los van de media, een van standaard, andere van de morgen, een van knak, op dit ogenblik zijn ze geen concurrenten, ze organiseren zich op platforms en doen onderzoeksjournalistiek en meestal in hun vrije tijd en dan krijg je plots die publicaties panamapapers, luxeleaks enzovoort en ze gebruikten de nieuwe media wat illustratie is van horizontaal netwerk

Verdwijning traditionele top-down autoriteit bewerkt ook verdwijning verplichte 'trouw' en 'loyauteit', zijnde zwijgplicht

Casus bedrijfswereld: horizontale organisatie levert meer winst en hogere arbeidssatisfactie op, want opnieuw verantwoordelijkheid én macht, agency, zeggenschap, collegialiteit.

als je meer winst wil maken heb je voordeel als je organisatie omzet naar horizontale organisatie omdat ze plots personeel hebben dat daar graag werkt, ze krijgen hun autonomie terug, ze mogen zelf organiseren, krijgen verantwoordelijkheid en je krijgt de moderne invulling van moderne coöperatieves ook binnen kapitalistisch model

Voorbeelden van horizontale organisatie: eerst begonnen Semco
Braziliaanse multinational organisatie met units met overlappende cirkels met communicatie, Buurtzorg, Schoenen Torfs, ...

Semco=De Braziliaan Ricardo Semler doet dingen graag anders.
Teveel regels en druk van bovenaf staan volgens hem de creativiteit van de werknemer in de weg. Semler leidt een democratisch bedrijf waarin de werknemers hun eigen werktijden, baas en salaris bepalen. Vrijheid en het nemen van eigen verantwoordelijkheid zijn de kernwaarden van het nieuwe Semco. Hoe beter werknemers het naar hun zin hebben, hoe productiever ze zijn.

Volgens Semler is het tijdperk van macht en controle definitief voorbij en gaat het in de toekomst om het kapitaliseren van zachte waarden als liefde, vertrouwen en openheid. Semler gaat uit van de aanname dat ieder mens in principe eerlijk is en openstaat voor werk dat voldoening schenkt. Vanuit zijn ideeën over de samenleving en de mens heeft hij zijn aandacht verlegd naar het onderwijs

mensen bepalen hun loon zelf, als bedrijf in recessie gaat dan laten ze lonen dalen omdat ze geen mensen ontslaan en als beter gaat laten ze lonen stijgen

Voorwaarde voor horizontale organisatie: er moet een transparantie zijn, dan ontstaat er vertrouwen en dit zijn we kwijt in veel maatschappelijke situaties, we hebben geen vertrouwen meer in de ander. Wat houdt ons achter, wat vertellen ze ons niet?

Belangrijkste casus is de politiek: geloof in traditionele en typisch piramidale partijpolitiek is verdwenen, met als nadeel macht & opkomst populisme;

dit is het moeilijkste

Horizontaal: opkomst van burgerinitiatieven, verdwijning van links-rechts tegenstelling, verschuiving van electorale democratie naar deliberatieve democratie.

Verkiezingen zijn geen weerspanning meer van de bevolking

De verkozenen zijn een elitegroepje, ze luisteren vooral naar economische belangen en multinationals, en veel minder naar de bevolking die ze verondersteld worden te vertegenwoordigen.

De basis is werken met een groep die de gemeenschap vertegenwoordigt, die er een afspiegeling van is. Die groep wordt bewust samengesteld op een wetenschappelijke manier.

Verantwoordelijkheid bij burgers leggen zonder macht

BESLUIT:

- Verspreiding van nieuwe autoriteit via het vertoog en bijbehorende praktijken (opvoeding, arbeidsorganisatie, ...) – zie laatste parenthesis
- Belangrijkste probleem: erkenning van wetenschappelijke kennis als nieuwe grond en aanvechting daarvan via fake news en fake science – zie volgende parenthesis

Parenthesis (2): kennis als bron van autoriteit

'Vrijwillige' onderwerping aan de externe bron van gezag is gebaseerd op een combinatie van **kennis** en **angst**

Hoe meer *kennis* iemand verworven heeft, des te meer hij bereid zal zijn zich vrijwillig te onderwerpen aan een autoriteit in functie van een gemeenschappelijk belang.

Hannah Arendt beschrijft autoriteit als gevolg van vrijwillige onderwerping op grond van interne dwang

We zijn vrijwillig aan het onderwerpen op grond van kennis die we opgedaan hebben, via opvoeding en onderwijs. Meerderheid van ons is bezig het sorteren van afval, denkt grondig na op de manier hij/zij de vervoer gebruikt, over energieverbruik. Betekent dat we ons gedrag veranderen en niet meer alles in vuilniszak proppen of op straat gooien

Opvoeding van kinderen, opvoeding houdt in dat kind opgroeit in lieve omgeving en dat kind normen en waarden van de ouders gaat verinnerlijken, overnemen en er is ook externe dwang nodig. Opvoeding gaat altijd gepaard met macht, belangrijke machtsfactor vb onthouden van liefde. Hoe meer kennis hoe meer men is bereid om de normen te aanvaarden. Hoe minder kennis hoe meer de factor angst rol speelt. Als we kennis achter maatregelen snappen en kunnen herkennen dan zal de angst voor straf dalen want we gaan min of meer identificeren met datgene wat opgelegd wordt en gaan ons vrijwillig onderwerpen

Wie die kennis niet bezit, zal zich 'vrijwillig' onderwerpen op grond van angst. Zie **Plato**, *De Staat*, met de uitvinding van het laatste oordeel en de hel.

In ideale staat mensen zijn ongelijk en rechtvaardigheid in de staat houdt in dat iedereen doet waar hij het best voor geschikt is omdat mensen niet gelijk zijn dus in zijn ideale staat geen democratie. Er is ook een hiërarchie binnen de staatsvormen:

aristocratie: bestuurd door 'besten'

timocratie: bestuurd door militairen

oligarchie: bestuurd door rijken

democratie: bestuurd door 'darren' deze mensen zijn pest voor de samenleving

tiranie: resulteert in uitbuiting en slavernij

Welke kennis? Wie geeft er de kennis door? Wie garandeert er de waarheid/juistheid van de kennis? Over welke kennis gaat het? wat is de kennis in die externe bron van autoriteit? de bron is intrinsiek arbitrair

Zeer belangrijke vragen voor een vak maatschappijkritiek: wie of wat garandeert de kennis? Zie cirkelredenering binnen autoriteit.

De vraag naar de juistheid van kennis die gekoppeld wordt aan autoriteit. Naïeve antwoord dat we beroep moeten doen op wetenschap

Vroegere zekerheid bij religie als kennis

Nu zekerheid bij wetenschappelijke kennis

MAAR: wetenschap andere houding: nooit zekerheid, steeds voorlopig

BOVENDIEN: ook met wetenschappelijke kennis als bron voor autoriteit ontmoeten we structureel hetzelfde probleem: externe bron is arbitrair en dus moet ze 1) verspreid en 2) geloofd worden

Probleem vandaag: fake science, vaak verspreid via fake news

Hoe komt het dat zoveel mensen daar intrappen? reden: mensen hebben te korte opleiding hebben gehad, of het zijn mensen die mss niet intelligent zijn, en men moet ervoor zorgen dat kennis opgetrokken wordt en mensen opleiding krijgen = native verklaring want dergelijke fake science, fake news in dergelijke regionen zit. het gaat niet over gebrek aan kennis maar wel over iets anders

Welke kennis is waar, en hoe ervoor zorgen dat zij erkend wordt?

Hoe ingaan tegen fake news, fake science?

Ruimer: wanneer kunnen we wetenschap als juist en waar beschouwen?

Oorzaken/verklaringen fake news/fake science? Belangrijke factoren die bijdragen tot het niet altijd duidelijke onderscheid tussen fake science en echte wetenschappen

- Verdwijning van traditionele autoriteit (deel 1): als wetenschappelijke patriarch iets zegt vb Einstein dan is het juist
- Machtsuitoefening door lobbygroepen en 'alfa males'

Onmiddellijk gekoppeld aan traditionele autoriteit, in plaats van traditionele autoriteit krijgen we ook macht binnen wetenschap, heel veel macht wordt uitgeoefend door lobbygroepen ifv naar eigen belangen, economische belangen

- Vermarkting van de wetenschap

Polanyi de grote transformatie: voor dat kantelpunt was economie ingebed in een maatschappij, na de grote transformatie is maatschappij ingebed in economie, de vrije markteconomie. Maatschappelijke wordt gedetermineerd gedicteerd vanuit economisch model. Wetenschap wordt dus ook vermarkt

- Vermarkting van de nieuwswereld

Wetenschap als waarheidscriterium HET IS NIET EENVOUDIG OM WETENSCHAP ALS BASIS VOOR AUTORITEIT TE NEMEN ⇒ 2 oorzaken

In vergelijking met kunst en religie tekent wetenschap een andere verhouding uit tussen mens en wereld. Dit verschil toont het onderscheid tussen weten en waarheid.

Kunst en religie handelen over waarheid,

Wetenschap focust op weten.

Weten betreft de natuurwetenschappelijke kennis/wereld, en is daarom

- objectief en veralgemeenbaar (kracht) vb de aarde draait overal ter wereld rond de zon op identiek dezelfde manier, dezelfde wetmatigheden
- cumulatief: op 25 jaar tijd 25 eeuwen kennis ingehaald
- makkelijk doorgeefbaar, onderwijsbaar: kennis wordt aangeleerd
- hoopt op volledigheid: wetenschap hoopt ooit volledigheid te bereiken

Waarheid handelt over (belangrijkste) existentiële vragen (wie ben ik, wat is de vrouwelijke seksualiteit, wat is de juiste opvoeding), en is daarom (menschwetenschappen)

- steeds altijd contextueel: de antwoorden zijn voorlopig
- niet cumulatief, elke generatie begint ahw opnieuw met dezelfde problemen; om de zoveel tijd keren dezelfde oplossingen terug
- moeilijk onderwijsbaar/doorgeefbaar
- structureel onvolledig – ‘de’ waarheid kan nooit volledig gezegd worden

Kennis en weten staan aan de kant van de wetenschap; waarheid ligt binnen het ethische veld dus menswetenschappen. **De moeilijkheid begint op het ogenblik dat men deze twee registers met elkaar verwacht.**

Wetenschap is synoniem geworden met positief wetenschappelijke benaderingen met het idee van natuurwetenschappelijk model. Als we geconfronteerd worden met de vragen uit existentiële register dan verwachten we een vraag uit het positief wetenschappelijk veld dat antwoord meteen juist is en definitief is als dusdanig gegarandeerd wordt door een autoriteit. Dit kan net niet, dat is de verwarring die twee registers hebben en zorgde voor aantal problemen

Oorzaken van de verwarring tussen weten en waarheid: (zie verder)

Hoe komt het dat we laatste 5 decennia dat we antwoord verwachten vanuit positief wetenschappelijk veld? en wat zijn de effecten van die verwachting?

- Verwaarlozing van ethiek in wetenschappelijk onderzoek (betekenisvol voor onze praktijk later)
- Verwaarlozing van het onderscheid tussen geesteswetenschappen en exacte wetenschappen (laatste 40 jaar)
- Structureel epistemologisch (oude probleem)
- Vermarkting van de wetenschap (recente oorzaak)

Eerste oorzaak:

SPLITSING WETENSCHAP EN ETHIEK (woordje ethiek is bij ons gaande weg marginaal geworden)

Privéleven beschermen, maar iedereen zet alles op internet

Moderne methodologische vereiste: wetenschappelijk (wetenschap is objectief) onderzoek moet **waardenvrij** gebeuren, dwz het onderzoek moet onafhankelijk zijn van tijd, persoon en plaats (en dus vlot gerepliceerd kunnen worden) dus ethiek erbuiten want het hoort niet in wetenschappelijk veld. Dit is duidelijk het geval bij natuurwetenschappelijke gegevens.

De moderniteit begint met verlichting, net zoals de wetenschap 16e -17e eeuw en het idee van waarde vrije objectieve wetenschap in die periode ontstaat. Voordien was er andere vorm van wetenschap vb klassieke Griekenland wetenschap benoemd als natuurfilosofie, natuur doet denken aan natuurwetenschappen, natuurwetenschappen en natuurfilosofie worden dus samengevoegd en ontbreekt zelfs een derde stuk, in de natuurfilosofie

zit ook het esthetische vb Plato kennis van de koning filosoof, kennis over het goede, het ware en het schone, dus 3 dimensies het esthetische, het ethische en het wetenschappelijke. Bij ons zijn twee afgevallen het goede en het schone. Elk 3 bevat eigen ethiek

!Wetenschappelijke onderzoeksmethodes die moeten ijd objectief zijn, waardenvrij zijn, die mogen niet subjectief ingevuld worden

MAAR wetenschappelijke technieken, voorafgaand aan en volgend op het onderzoek:

Wetenschappelijk onderzoek vertrekt bij het stellen van bepaalde vragen, vragen waar oplossingen voor gezocht worden

Voor onderzoeksvragen ten volle ethische keuze welk probleem ga je onderzoeken en welk probleem ga je niet onderzoeken. Onderzoeksvragen staan los van dat objective, die hebben te maken met andere factoren

vb 15 jaar geleden deed prof onderzoek binnen zijn vakgebied en toenmalige decaan, onzeker of hij het haalt maar raadt aan om neuropsychologie bij te doen 'stel paar neurologische vragen bij en dan zal onderzoek goedgekeurd'. Dit heeft niets te maken met objectiviteit, dit heeft te maken met bepaald vertoog, bepaald klimaat, daar gaan ze geel geld aan besteden want onderzoek kost geld.

Dus het stellen van onderzoeksvragen die voorafgaat aan dat waarde vrij objectief uitgevoerd onderzoek, die vragen die zijn wel ten volle ethisch beladen

- Moet de onderzoeker probleemstellingen formuleren
- Kunnen wetenschappelijke onderzoeksbevindingen op verschillende manieren toegepast worden.

Wat meteen betekent dat ethiek toch een centrale rol speelt bij onderzoek:

- wie bepaalt welke problemen er op de onderzoeksagenda komen (en dus een oplossing kunnen krijgen) en welke niet?
- Op welke manier worden de resultaten van wetenschappelijk onderzoek gebruikt?

Belangrijke factor: wie betaalt het onderzoek?

= onderscheid tussen onafhankelijk onderzoek en gesponsorde research.

Keuze voor onderzoeksvragen & voor toepassingen berust op een bepaalde mens- en maatschappijvisie, en dus op een bepaalde ethiek.

Wanneer een maatschappij zichzelf wil gronden in wetenschap (hoe organiseren we uitwisseling goederen/diensten, hoe regelen we de verhoudingen tussen mensen?), dan moeten daarbij keuzes gemaakt worden, voorafgaand aan wetenschappelijk onderzoek:

- Welke maatschappij willen we? Wat zijn volgens ons de problemen, en hoe lossen we die op?
- Hoe ziet een ideale mens er volgens ons uit? Wie is die 'ons'?

Vb Nazi Duitsland: ideale maatschappij is het duizendjarige Reich, bevolkt door Ariërs. Dus: wetenschappelijk onderzoek om dit zo efficiënt mogelijk te bereiken. Het onderzoek gedaan door Naziwetenschappers was zeer hoogstaand, zeer probleemoplossend én zeer onethisch (experimenten op mensen, kinderen)

Risico van een zogenaamde 'rationele ethiek', waar de rede instrumenteel toegepast wordt in functie van een vooraf bepaald doel.

!Dit toont dat wetenschap kan heel objectief zijn en zelfs objectief geëvolueerd worden als zeer hoogstaand los van de ethiek maar dan moet je gaan kijken naar de kop en de staart, wat zijn de vragen waarmee men vertrokken is en welke toepassing heeft men eraan gekoppeld en dan zie je plots dat wetenschap kan nooit waardenvrij is omwille alleen als van de vertrekpunten en eindpunten

!Het idee als we maar voldoende inspannen om juiste wetenschap te ontwikkelen dan we dan meteen de juiste grond hebben voor een nieuwe autoriteit dat is een illusie. Want die wetenschap mag dan juist zijn op zich volstaat die juistheid niet om haar een bron van autoriteit te maken. Daarvoor hebben we de vragen die gesteld worden en toepassingen die daaraan gekoppeld worden nodig

Daarmee monden we terug uit bij de vraag naar autoriteit, waarbij we vertrokken zijn: wat is de basis voor de autoriteit/het gezag van de wetenschap?

De bron van autoriteit enkel en alleen functioneert op grond van geloof erin, arbitrair

De ethische randvoorwaarden (die overigens niet ontkennen dat wetenschap een intrinsieke mate van juistheid of waarheid kan bevatten) tonen hoe de

autoriteit van de wetenschap los staat van haar juistheid, en bepaald wordt door een maatschappelijke consensus over de vorm die we willen geven aan onze maatschappij.

Voorstel: vraag of we als bron van autoriteit wetenschap zullen gebruiken?

Het is niet eenvoudig om wetenschap als bron te hanteren

Tweede oorzaak:

VERWAARLOZING ONDERSCHIED TUSSEN EXACTE EN GEESTESWETENSCHAPPEN (recent 25 jaar)

Het verdwijnen van onderscheid zorgt voor aantal structurele problemen

Natuurwetenschappen, exacte wetenschappen, beta-wetenschappen (wiskunde, natuurkunde, scheikunde, ...) zijn gebaseerd op wetmatigheden, maken gebruik van wiskundige modellen en experimentele toetsing.

Toetsstenen: replicatieonderzoek en predictie; deterministisch ('als dit, dan dat'); universeel. Doel: exact weten, in kaart brengen stuk van werkelijkheid, het fysische gedeelte

Exact weten bestaat in de exacte wetenschappen, zij het dat verschillende perspectieven (Newton, Einstein) een andersoortig weten voortbrengen (cfr infra).

Legitimering exacte wetenschappen: rationeel in kaart brengen van de werkelijkheid; pragmatisch-technologische toepassingen die voor een betere leefomgeving kunnen zorgen.

Geesteswetenschappen, menswetenschappen, alfa-wetenschappen (taal, geschiedenis, filosofie, ...) maken gebruik van kwalitatieve methodes.

Particulier-contextuele vragen. Accent op betekenisverlening en waarden.

Doel: begrijpen en verklaren.

Exact weten bestaat niet in de geesteswetenschappen. Verschillende interpretaties berusten op verschillende perspectieven en/of verschillende contexten. Als er voor mogelijke wijze voorspellingen gedaan worden dan moeten ze zich beperken tot die context, die kan je nooit generaliseren

Legitimering van geesteswetenschappen: zij bieden steeds *verschuivende* antwoorden op existentiële vragen, waar de exacte wetenschappen structureel tekortschieten en nooit definitieve antwoorden kunnen bieden. Antwoorden zijn contextueel bepaald en dus steeds zullen verschuiven, ze zullen nooit geldigheid hebben als die van de exacte wetenschappen

Probleem: waar plaatsen we de **gammawetenschappen**: psychologie, economie, sociologie, ... die zitten tussen die twee

Zijn géén exacte wetenschappen, want:

- Resultaten zijn contextafhankelijk
- Leveren nauwelijks betrouwbare predicties op
- Repliceerbaarheid is zwak
- Kwantitatief onderzoek volstaat niet, kwalitatief onderzoek (casusgericht) is noodzakelijk en levert meer overtuigende, zij het altijd beperkte bevindingen op
- Ethische randvoorwaarden zijn hier sterk determinerend: wat gaat men onderzoeken met welk doel?

De randvoorwaarden, de context waar binnen onderzoek gebeurt altijd veel belangrijker en veel bepalender

Het verschil tussen gamma en beta werd recent pijnlijk duidelijk: heel veel onderzoek in de psychologie is nauwelijks repliceerbaar, naast tal van andere problemen.

The science wars: de menswetenschappen en gammawetenschappen aangevallen worden op hun niet wetenschappelijk karakter, waar steeds geïjst wordt dat ze zelfde strikte objectieve methodologie gaan hanteren als de natuurwetenschappen

Toch worden gammawetenschappen steeds meer op dezelfde leest geschoeid als exacte wetenschappen en dit terwijl de eisen die men terecht stelt aan exacte wetenschappen – dat elk onderzoek herhaalbaar moet zijn los van tijd, plaats en persoon – onmogelijk waar kunnen gemaakt worden door de menswetenschappen.

Een **cruciaal gevolg** van de typische aard van de gammawetenschappen is dat zelfs bona fide onderzoeksresultaten nooit dezelfde veralgemening kunnen opleveren als die van de natuurwetenschappen. Ogenscheinlijk gelijkaardig onderzoek levert vaak verschillende resultaten op, en is enkel geldig voor de context waarbinnen het onderzoek gebeurde.

vb beurscrash, gammaonderzoek die klopt met werkelijkheid dus is de werkelijkheid verkeerd. Economie net zoals psychologie zijn zeer contextueelafhankelijk. De beurs wordt beschreven als hysterische patiënt of

als een puber 'de beurs is onrustig, de beurs is angstig, de beurs heeft een depressie' dan moeten die therapie nemen en zo snel mogelijk

!Na kijken dat die vaststaande onderzoeksresultaten van belangrijk psychologisch onderzoek en blijkt dat meer dan de helft mislukte, blijkt in hoge mate niet realiseerbaar te zijn

!Vaststelling: wetenschappelijk onderzoek binnen de psychologie dat algemeen aanvaard werd, dat deel uitmaakte van vaststaand weten blijkt in hoge mate niet replicerbaar te zijn

Reacties: besluiten

Onderzoek is slecht gebeurt, moet opnieuw gebeuren en alas we opnieuw doen zal blijken

Psychologie is niet wetenschappelijk, al die fondsen zijn verloren geld

Psychologie net zoals economie is geen exacte wetenschap.

Onderzoeksresultaten zijn altijd contextueel bepaald. Betekent datgene wat naar buiten treedt op grond van bepaald onderzoek geldig is voor die context en die context moet je zo goed mogelijk omschrijven. Voor andere contexten zal dit niet gelden en je zult nooit de veralgemeenbaarheid bereiken

Vandaar een pleidooi om menswetenschappen en gammawetenschappen opnieuw hun eigen statuut te geven, met het in rekening brengen van mogelijkheden, beperkingen en eigen methoden. Kwalitatief onderzoek en single case-studies (= eigen methoden), waarbij de context in rekening gebracht wordt (= beperking), kunnen wetenschappelijk uiterst relevante resultaten opleveren. Ze moeten hun eigen beperkingen zien wat die veralgemeenbaarheid betreft

Gammawetenschappen eigen statuut en eigen onderzoeksmethodes, kwalitatief onderzoek dat jaren lang verwaarloosd is. Kwalitatief onderzoek is de outcome studies van psychotherapie, we willen weten of psychotherapie werkt en hoe psychotherapie werkt, ook weten of er effecten zijn tussen verschillende methodes

standaard antwoord: zo groot mogelijke groep patiënten boven 100 en een controle groep plaatsen ook boven 100, die mensen moeten zelfde diagnose hebben (hier begint het al, diagnostiek is hoge mate onbetrouwbaar) 100 mensen met depressie of ze onderling vergelijkbaar zouden zijn met de controle groep. Therapeuten werken niet zelfde

Kwalitatief onderzoek: 10 patiënten selecteren en opvolgen door zelfde therapeut en 2 jaar. metingen doen om de zoveel tijd met vragenlijsten, bloedproeven, SES variabelen nakijken, medicatie, werken enzo. Evolutie bekijken. Je vergelijkt iemand met zichzelf, zeer valide en zeer betrouwbare vergelijking als je iemand gaat met een proefgroep van 100 dan krijg je grijs, kun je niets mee doen. Kwalitatieve sample maar in de diepte gaan en dit kan je niet veralgemenen naar heel de wereld. Je leert veel meer dan kwantitatief onderzoek

De claim dat onderzoeksresultaten wèl veralgemeenbaar zouden zijn ('het is wetenschappelijk bewezen dat ...') veroorzaakt een **toenemende ongeloofwaardigheid bij het bredere publiek**. Zolang menswetenschappen het model van de natuurwetenschappen onveranderd volgen, zullen hun resultaten betwistbaar en betwifelbaar blijven en **daalt hun autoriteit**.

Wiki: [Bent Flyvbjerg](#)

De auteur is kritisch over de sociale wetenschappen voor zover ze de natuurwetenschappen proberen te evenaren. Ten eerste stelt hij dat sociale wetenschappen zijn mislukt als wetenschap, dat wil zeggen bij het produceren van voorspellende theorie. Ten tweede ontwikkelt hij een argument dat sociale wetenschappen, om opnieuw van belang te zijn, zichzelf moeten modelleren naar phronese (in tegenstelling tot episteme, dat de kern vormt van de natuurwetenschappen). Ten slotte ontwikkelt hij methodologische richtlijnen en toont hij praktische voorbeelden van hoe een fonetische sociale wetenschappen kunnen worden gebruikt voor onderzoeksdoeleinden.

Flyvbjerg verwerpt het natuurwetenschappelijke model als ideaal voor de sociale wetenschappen en suggereert dat sociale wetenschappen relevanter zijn voor mensen, bijvoorbeeld gewone burgers en beleidsmakers. Flyvbjerg stelt dat sociale wetenschappen, om aan relevantie te winnen, praktische redenen moeten verstrekken; daarom kan dit het beste worden gedaan door te focussen op waarden en macht. In termen van filosofie en wetenschapsgeschiedenis wordt Flyvbjerg eerder beïnvloed door Aristoteles dan door Socrates en Plato.

onderzoek van onderwijs hoort bij gammawetenschappen

maar je krijgt opiniestukken hoe verkeerd loopt in onderwijs en hoe we daaraan kunnen antwoord kunnen formuleren en op andere krant zie je dat andere collega exact tegengestelde zegt

dus argumenten die tegenspreken

gevolg: compleet verlies van geloofwaardigheid 'dit is een dikke zever want ze weten het zelf niet'

er worden ook kanten gekozen dan krijg je believers en nonbelievers, dit wordt vandaag veel gebruikt binnen de wetenschappen, mensen die geloof hechten aan de ene wetenschap en mensen die geloof hechten aan andere onderzoeksresultaten

!zelfde verklaring: we hebben geen algemene geldige onderzoeksresultaten want onderzoek binnen gammawetenschappen is contextueel en dit wordt vergeten. Als je vb onderzoek in Brussel je hebt veel kinderen van allochtone afkomst die niet zo goed de onderwijstaal machtig zijn en andere doet onderzoek in West-Vlaanderen waar minder allochtone kinderen zijn, je kunt op voorhand voorspellen dat de onderzoeksresultaten bij de een zullen anders zijn dan bij de andere, ze hebben geen verkeerde dingen gedaan maar tis gewoon totaal andere context. Het is de context die verklaart waarop ongelijkbaar onderzoek voor andere resultaten zorgt

Dus je kan zien hoe typische van gammawetenschappen in rekening gebracht moet worden, als we dat niet doen dan zijn we ons geloofwaardig en dus autoriteit helemaal kwijt

Derde oorzaak: waarom zo moeilijk is om wetenschap naar voor te schuiven als bron van autoriteit

STRUCTUREEL-EPISTEMOLOGISCH probleem

Wat geeft ons de zekerheid dat wetenschappelijke bevindingen (onderzoeksresultaten) een correcte weergave van de werkelijkheid zijn? De vraag klinkt hedendaags (zie klimaatverandering) we zijn op zoek naar zekerheid om daar te weten wat er aan de hand is en oplossing, maar is veel ouder 16e eeuw

Vanaf het begin is wetenschap op zoek naar **zekerheid** met als middel daartoe op onderzoek gebaseerde kennis (zie **Descartes**: 'Je pense, donc je suis').

Axioma's waar men als waar moet aannemen en die op zich niet bewijsbaar zijn, en die sterk wetenschapsbedrijf gaan sturen. Implicaties: als je axiomata verandert krijg je andere wetenschappen

Hierbij hanteert de moderne wetenschap in haar aanvangsperiode (17de eeuw) een aantal axioma's, die teruggaan op een christelijke interpretatie van **Plato**

en **Aristoteles**:

- 1 axioma) er bestaat een 'hogere' wereld die de waarheid bevat (Plato: schaduwen in de grot versus ideale vormen ; christendom: aarde versus hemel) – let op de hiërarchie

Plato : voorbij de werkelijkheid bestaat andere werkelijkheid, een hogere werkelijkheid, wat we zien is helemaal niet het echte, is maar afgietsel, schaduwen en we moeten dit via ons onderzoek te pakken krijgen.

Vandaag manier waarop de wetenschap werkt, voorbij de empirisch waarneembaar ligt er andere werkelijkheid die we moeten te pakken te krijgen. Andere werkelijkheid die we niet kunnen zien is wetmatig geordend en de bedoeling van wetenschap is die wetmatigheid te ontdekken

- 2 axioma) in de natuur ligt er een wetmatige ordening, op grond van god / op grond van de natuurwetten (op grond van de hogere orde dus)
- 3 axioma) de mens staat bovenaan de scala naturae (en eigenlijk ook erbuiten)

we kunnen de werkelijkheid bestuderen want we staan erbuiten met de bedoeling die hogere werkelijkheid te ontdekken. Ontdekken is centraal belang, wetenschapper is iemand die iets ontdekt ont-dekken = iets bloot dekken dat er is alleen zien we het niet, we moeten die wetmatige ordening bloot maken die daarin zit (realisme)

- er is een splitsing tussen mens (wetenschapper) en de rest van de natuur
- de natuur kan objectief bestudeerd worden, dwz de wetenschapper beïnvloedt het door hem bestudeerde object niet

Vandaar het idee van 'ontdekking': de wetenschapper ontdekt de wetten van de natuur, die onafhankelijk van hem al in de werkelijkheid aanwezig waren

In deze redenering is:

- de natuur een op zich bestaande **feitelijkheid**, met daarin besloten een ordening volgens interne wetten, **onafhankelijk** van de wetenschapper. Het is geen toeval
- het **doel van de wetenschap** is de ontdekking van die ordening en van de wetten die aan de basis van de ordening liggen

Implicaties:

- er is slechts één juiste wetenschap, als weerspiegeling van de natuur, van die hogere werkelijkheid
- er bestaat een 'natuurlijke' (eventueel: door god bepaalde) orde der dingen
- wie die wil wijzigen (krijgt ethische implicaties), gaat in tégen de wetten van de natuur (eventueel: van god) dus dit mag niet
 waarom homoseksualiteit veroordeeld werd, dit zou ingaan tegen de natuur

Hedendaags: landbouw genetisch wijzigen gebeurt op grond van ingrijpen in de natuur en er komt veel protest met argument dat dit tegen de natuur is, en diegene die dat zegt laat uitschijnen dat hij/zij weet wat de natuur is. Hier hebben we meer vragen over dan antwoorden

dus argument dat het tegen de natuur is = de zwakste argument die je naar voren kan schuiven. Vaak vandaag worden middeleeuwse argumenten naar voor gebracht door hoog opgeleide mensen

'Realisme' = Wetenschap biedt derhalve een spiegelbeeld van de werkelijkheid, wetenschappelijke kennis correspondeert één op één met de natuur

Bij nader inzien: de 'wetten' van de natuur kunnen we slechts ontdekken als we vertrekken vanuit bepaalde axioma's, die op zich onbewijsbaar zijn. **Wat meteen betekent dat we vertrekken bij bepaalde aannames en dus bij een geloof in die aannames.** Als je niet gelooft in die axioma's dan moet je andere naar voren schuiven

Dit valt terug te vinden bij: die discussie vind je terug bij moderne wetenschap dus de aanvang van verlichting en diegene die aan de wig stonden aan de moderne wetenschap daar uitdrukkelijk van bewust waren, en dat ook aangaven wat vandaag niet meer het geval is

- **Descartes:** God als garant dat de natuur en mijn observaties mij niet bedriegen – 'un dieu non-trompeur'

Ik denk dus ik ben. Hij geeft uitdrukkelijk aan dat hij op zoek is naar de zekerheid en hij is intelligent genoeg om te beseffen dat zijn waarneming hem kunnen bedriegen, ook zijn wetenschappelijke waarnemingen. Ook dat zijn wiskundige toepassingen fouten kunnen bevatten en dat allemaal berust op aantal axiomatische uitgangspunten en hij zegt je kan maar aannemen dat mijn uitgangspunten juist zijn omdat er Dodelijke instantie is,

die het goed met ons voorheeft en zal ons net bedriegen, daarom moeten mijn axiomata juist zijn omdat God wil ons niet bedriegen

- Vergelijk **Spinoza**: Deus sive natura: 'wetten' van de natuur/wetten van god komen formeel op dezelfde redenering neer

Voorbeeld van combinatie van natuurwetenschappen en menswetenschappen en hij bestudeert ook die axiomatische uitgangspunten en kende ook zeer goed theologie. Aan de basis van de wetenschap ligt het geloof in een aantal natuurwetten, dat zijn axiomatische uitgangspunten waar men geloof aan hecht. Het geloof in die natuurwetten heeft zelfde orde als geloof Goddelijke instantie die de natuur geschapen heeft, in beide gevallen heb je dus geloof als uitgangspunt. Deus sive natura: God of de natuur is hetzelfde, je vertrekt van beide gevallen van een geloof

- Vergelijk **Einsteins** reactie op **chaostheorie**: 'God does not play dice with the universe'

Laatste genie bij het vorige paradigma die uitgaat van die wetmatigheid en van die zekerheid ondanks het feit dat hij de man is van zijn relativiteitstheorie. Na de relativiteitstheorie kwam chaostheorie binnen de positieve wetenschappen die radicaal andere model naar voor schuift. Hij kon dat nooit aanvaarden en zijn argument is zeer verassend omdat hij atheïst was en ten tweede behoorde hij tot de natuurwetenschappers. Zijn argument tegen de chaostheorie: God speelt niet met teerlingen met het universum. Radicaal tegengestelde epistemologisch beeld in vergelijking met wetmatigheden en zekerheden. Die uitspraak van Einstein kun je op zelfde niveau plaatsen als van Spinoza, aan de basis liggen wetmatigheden doe bepaald worden hetzij door de natuur hetzij God en ik geloof erin, na Einstein geloven we hoe langer hoe minder in

Postmoderne wetenschap, vanaf vorige eeuw waar basis aannames in vraag gesteld werden en waardoor we in toenemende mate andere insteek gekregen hebben met andere axiomatische uitgangspunten en die hebben ook gezorgd voor ander wetenschap

Wetenschap als realisme is achterhaald

Zolang het geloof in de basisaannames (god en/of de natuurwetten) en dus de bijbehorende autoriteit niet in vraag gesteld worden, blijft het 'realisme' overeind. Vanaf eind negentiende eeuw (cfr infra) komt het 'realisme' onder vuur te liggen, omdat de basis wèl in vraag gesteld wordt. (*Terzijde: dit*

gebeurde ook al in de vierde eeuw voor Christus in het klassieke Griekenland, met de sofisten. Een cyclische visie op de geschiedenis is vaak accurater dan een lineaire.)

Kernvraag die op de voorgrond komt te staan:

Dan krijgen we twee extreme standpunten tegenover elkaar, die doorheen de geschiedenis verschillende vormgevingen en benamingen zullen krijgen: twee standpunten met de vraag: **wat is de verhouding tussen wetenschap en werkelijkheid? kloof** (*werkelijkheid vb werkelijkheid van kind, problemen op school, werkelijkheid van die vrouw met depressie en dan heb je wetenschap, en die twee moet je op elkaar afstemmen*)

In het ene extreme standpunt gaat men ervan uit dat wetenschappelijke kennis perfect (exacte spiegels) correspondeert/moet corresponderen met de materiële werkelijkheid (realisme/sciëntisme);

datgene wat we in wetenschap onveranderd terugvinden in de werkelijkheid

wetenschap het ontdekken wat er in die werkelijkheid zit en zo goed mogelijk beschreven dan krijgen we spiegelbeeld van wetenschap en werkelijkheid

In het andere extreme standpunt (nominalisme/constructivisme) gaat men ervan uit dat wetenschap een constructie is die op de werkelijkheid gelegd wordt.

Wetenschap is een uitgedachte constructie die opgelegd wordt aan die werkelijkheid en waardoor die werkelijkheid veranderd/beïnvloed wordt

Waarbij het ene extreme antwoord ('realisme': wetenschap als weerspiegeling van de werkelijkheid) naar een ander even extreem antwoord kan verschuiven: het 'constructivisme' dat wetenschap opvat als een constructie die aan de werkelijkheid opgelegd wordt.

Die paradigmaschift is nog steeds bezig

Een summier historisch overzicht:

Kant: a priori categorieën

De twee tegengestelde visies werden sterk genuanceerd door Kant.

Onderscheid tussen

Das Ding an sich = dat daar bestaat

Das Ding fur sich = ding voor ons. vb als ik kijk naar een boom dan is die boom een ding voor mij dat ik invul met alle betekenissen die te maken hebben met mijn geschiedenis, opvoeding, intellectuele niveau. Het zegt niets over die boom op zich, die boom staat daar los daarvan

We kijken naar werkelijkheid op grond van aantal a priori categorieën die ons waarneming heel sterk gaan sturen en waar ons nauwelijks kunnen buiten denken. Categorieën zijn zo vanzelfsprekend dat we nooit stil bij staan, we denken in termen van tijd en ruimte, in termen van causaliteit en wetenschap wordt daardoor gestructureerd

voorbeeld 1) we denken **altijd** in lineaire tijd, gisteren, vandaag en morgen (deel 1 bij vooruitgangdenken en doemdenken zijn twee benaderingen die in lineaire tijd zitten vroeger was het beter, straks wordt het beter enzovoort). Wetenschap denken we ook in dergelijke redenering. Tijd kan even goed circulaire gedacht worden = andere benadering en er zijn veel argumenten daarvoor vb seizoenen, manier waarop we tijd berekenen. Vandaag wordt de tijd bij wetenschap gebruikt op manier dat we niet meer snappen omkeerbaarheid tijd en het levert boeiende resultaten op, betekent dat we daar a priori categorie loslaten

voorbeeld 2) we denken, kijken automatisch in 3D **ruimte**, en dit is vanzelfsprekend vb bij kinderen 2D klopt niet ze gaan achter scherm gaan kijken want daar moet er nog iets bij. De wetenschap werd ondertussen in dimensionale ruimtes, we kunnen dit niet voorstellen maar dit werkt

voorbeeld 3: **causaliteit** is een grote probleem in wetenschap, wetenschappers durven zich niet meer aan wagen terwijl we allemaal automatisch redeneren in oorzaak en gevolg. Oorzaak-gevolg betekent in psychologie je gaat kijken wiens schuld het is want oorzaak is vaak de schuldige

Kant gaat flink stuk objectiviteit in vraag gaat stellen

We kunnen de wereld ('**Das Ding an sich**') nooit als dusdanig kennen; kennis verwerven we via onze kenvermogens (van zintuiglijke waarnemingen tot denkprocessen en oordelen), die ons kunnen misleiden, vandaar dat we kennis op zich steeds rationeel moeten onderzoeken.

Modern vertaald: de door Kant geïnspireerde wetenschapper moet heel kritisch zijn tegenover zichzelf en de methodes die hij gebruikt; een

volledige kennis als ware weerspiegeling van de natuur is onmogelijk. Rationele kennis is wél mogelijk, maar altijd voorlopig ('voortschrijdend inzicht') en verschuivend.

Vanaf Nietzsche filosoof met de hamer, ('perspectivisme') kantelt de balans naar het constructivisme.

- wetenschap kijkt altijd met een bepaalde bril naar de werkelijkheid, zodat het beeld van die werkelijkheid daardoor ingekleurd wordt;
- er zijn verschillende brillen; bewustzijn van het eigen perspectief kan helpen om de impact van het perspectief te (h)erkennen;
- andere perspectieven bieden andere beelden; helaas heerst er meestal een verregaande intolerantie tussen verschillende perspectieven.

dus wetenschappers kijken vanuit verschillende perspectieven en door het feit door verschillende perspectieven naar hetzelfde het onderzoeksobject kijken zien ze verschillende dingen en elk denkt dat hij gelijk heeft, ze beseffen niet dat hij vanuit andere perspectief bekijkt en dat verklaart andere denkbeelden

Popper epistemoloog, volgt Kant en Nietzsche: falsificatie

Overtuiging: objectieve theorieën bestaan niet omdat theorieën vatten altijd bepaalde veroordeel, axiomata. De enige wetenschappelijke methode is falsificatie, je moet een hypothese kunnen formuleren die weerlegbaar is = criterium voor goede wetenschap, falsifieerbare hypothesen

Nadeel als je dit systematisch doorvoert en op die manier wetenschap bedrijven dan eindigt je met grote berg niets, tis ook niet de bedoeling dat je eindigt met grote hoeveelheid valse dingen

- er bestaan geen onbevooroordeelde, theorievrije waarnemingen; waarneming krijgt pas betekenis binnen de context van een vooraf bestaande theorie (een appel valt; hoe en waarom hij valt, de verklaring dus, is theorieafhankelijk)
- criterium: een uitspraak is wetenschappelijk als er geen waarnemingen mee in tegenspraak zijn (voorwaarde: falsifieerbaarheid)

Kuhn: paradigmatheorie

- 'normale' wetenschap: is gebaseerd op een paradigma (een combinatie van een theorie, onderzoeksmethoden en voorbeelden van 'best practices') dat ruim gedeeld en daarom niet meer in vraag gesteld wordt; het dominante

paradigma heeft een hoog probleemoplossend vermogen, precies daarom is het dominant

- 'revolutionaire' wetenschap: een nieuw paradigma blijkt beter in staat nieuwe puzzels op te lossen en neemt de plaats in van het vorige;
- wetenschap kent geen lineaire, cumulatieve evolutie, maar wel een ontwikkeling met **breukvlakken** waarin als verlies en vooruitgang mogelijk is

Paradigma is wat normale wetenschap stuurt, paradigma is een combinatie van een theorie, onderzoeksmethodes best practices die bepaalde periode domineert omdat dit eenmaal beste resultaten oplevert en ze wordt algemeen gedeeld, algemeen toegepast tot op het punt waar er nieuwe paradigma komt dan krijg je een revolutionaire wetenschap die eigenlijk paradigma gaat doorkruisen en vervolgens gaat dat paradigma overnemen. Dus hij verlaat lineaire tijd waarbij wetenschap gestadig alleen maar beter wordt en alleen maar vooruitgang boekt

Paradigma moet algemeen aanvaard worden en algemeen gedeeld worden, dit brengt ons onmiddellijk bij het idee van autoriteit

voorbeeld: overgang van Newtoniaanse mechanica naar Einsteins relativiteitstheorie.

Naïve redenering: als je een probleem hebt en werkzame oplossing voor, dan is het toch duidelijk dat die oplossing iets zegt over dat probleem, en ga je ervan uit dat die oplossing die je aanreikt voor die probleem door je collega's aanvaard zou worden

In groot aantal gevallen werkzame oplossing niet aanvaard wordt als ze niet past in dominante paradigma, dus paradigma is belangrijker dan oplossend vermogen

Merk op dat de juistheid van een paradigma afhangt van twee zaken:

- haar probleemoplossend vermogen
- én een brede aanvaarding ervan door de wetenschappers -

Historisch voorbeeld van **Semmelweis** 1850, hoog probleemoplossend vermogen, toch niet aanvaard door zijn collega's, man werd gek verklaard, stierf in psychiatrie, vermoedelijk door hardhandige 'behandeling'. hier zie je hoe paradigma belangrijker is dan evidence based, geloof in iets is belangrijker wat men ziet, wat we zien wordt gestuurd door onze voorafbestaande ideeën

Sterfte van bevallende vrouwen was 1/4 door kraamvrouwenkoorts die ontstaat kort na een miskraam/bevalling

Afhankelijk van kamer waarin je geboorte geeft aan u kind is u overlevingskans vrij groot of zeer gering. Semmelweis ontdekte dat behandelende arts rechtstreeks vanuit de dissectie kamer lijkschouwing uitgevoerd heeft op een overleden vrouw. Handen wassen bestaand nog niet

Eerst moest nog bewezen worden dat bacteriën bestaan die ziektekiemen veroorzaken en overgebracht worden van mens tot mens

Deze discussie gaat niet over het geslacht van de engelen, maar heeft een zeer hoog actualiteitsgehalte precies in het licht van de noodzaak aan een objectieve grond om cultuur- en maatschappijkritiek te formuleren.

Vanaf tweede helft vorige eeuw zien we gaandeweg de volgende evolutie in het denken hierover: (epistemologie structurele moeilijkheid)

Eenzelfde verzameling empirische waarnemingen kan op verschillende wijzen geïnterpreteerd worden, afhankelijk van het perspectief, de theorie, het paradigma. Discussies tussen paradigma's zijn zeer moeilijk, omdat de aanhangers van de verschillende paradigma's elkaars argumenten en uitgangspunten niet erkennen. Het wordt min of meer aanvaardt. Kuhn wordt aangevallen maar zijn ideeën vinden toch voldoende ingang

Eind vorige eeuw komt dit (die opvatting) in een versnelde evolutie en komen er extreme ideeën: *(dus we zijn juiste vaststelling begonnen dat wetenschap gestuurd wordt door voorafbestaande ideeën, dit wordt dan snel naar extreme stelling doorgedreven)*

- als wetenschap nooit een definitief-correcte weergave van de werkelijkheid kan zijn, dan is ze alleen maar een constructie die opgelegd is aan werkelijkheid door mensen die macht hebben en wetenschap wordt plots verdacht en als iets wat gemaakt wordt
- vervolgens: waarheid is een product, wetenschap is dus een product naast andere producten
- ten slotte: 'post truth', 'post fact society', 'alternative facts' ⇒ vb Trump, minister president en staatssecretaris die ook al uitspraken gedaan hebben als vaststaande feiten die heel snel compleet fout blijken te zijn en ze verdedigen zichzelf met uitspraken als 'ja maar het had waar kunnen zijn'

als dit zo is dan had alles waar zijn. Gevolg: wetenschap verliest haar grond voor maatschappelijke realiteit

Ron Wijnberg: De correspondent; hoe waarheid een product werd

Premoderne tijd: waarheid bood hoop op verlossing in een hiernamaals

De moderne tijd: waarheid bracht hoop op een betere wereld voor ons nageslacht; waarheid als kennis

De postmoderne tijd: bevrijdde waarheid ons van valse autoriteiten en pretentieuze ideologieën; waarheid als constructie; waarheid als product

De economisering van ons wereldbeeld, de vermarkting van de samenleving, de commercialisering van de informatievoorziening en de professionalisering van de communicatie vormen tezamen de vier pijlers op grond waarvan je het nieuwe tijdperk zou kunnen onderscheiden: het tijdperk van waarheid als product. Waarheid wordt niet langer gegeven (premodern), gevonden (modern) of gemaakt (postmodern), waarheid wordt verkocht. Of, anders geformuleerd: we gingen van de openbaring, naar de ontdekking, naar de constructie, naar de productie van waarheid

Feiten zijn niet het antwoord op nepnieuws

De verwarring tussen beta en gamma wetenschappen draagt daar nog toe bij, samen met het ontkennen van de ethische randvoorwaarden.

!Gevolg van dit: ideologische discussies worden vermomd als wetenschappelijke discussies, waardoor wetenschap haar geloofwaardigheid verliest

cfr klimaatverandering: het gebruik van termen zoals 'Believers' versus 'non-believers'; discussie wordt vanuit ideologische standpunten gevoerd, en wetenschappers worden beschuldigd om linkse agenda te hebben

Ter illustratie:

- Werkzaamheid antidepressiva, jubelbericht eind februari 2018: ze werken toch, ondanks eerdere negatieve berichten
- In exact dezelfde week: samenvatting van twintig jaar studie, met als besluit dat anti-depressiva nauwelijks beter werken dan placebo's

even vergelijking maken, Galilei 15e eeuw, de eerste die aantoonde dat de aarde rond zon draait en niet omgekeerd die werd beschuldigd door

toenmalige macht religie dat zijn wetenschap fout was en moest van de paus afweren

gevaarlijk want dan heb je geen houvast meer!

Deze discussies gaat over macht niet meer over autoriteit, niet meer over evidence based

Dit is vreemd, omdat wetenschap vandaag de dag over veel krachtiger onderzoeksmethodes beschikt dan ooit te voren, met als resultaat meer overtuigende onderzoeksresultaten en beter onderbouwde kennis.

Hoe komt dit?

Zie het vorige college: dit probleem maakt deel uit van een **ruimere maatschappelijke verandering**, met betrekking tot de grond van de autoriteit.

Wetenschap is niet langer juist omdat de Opperwetenschapper (Einstein, Darwin, ...) het gezegd heeft (patriarchale autoriteit).

Wetenschap is juist wanneer ze door een *netwerk van wetenschappers* bevestigd wordt (horizontale netwerkautoriteit).

De overgang van patriarchale top-down autoriteit naar horizontale bottom-up autoriteit impliceert een tussenperiode waarbij macht vaak de overhand haalt.

Gevolg: fake science en desinformatie, tgv machtsmisbruik

Ter illustratie casus krant DS, eind november 2017: "Week van het weten", jonge topwetenschappers komen aan het woord om feiten van fictie te onderscheiden.

De openingsbijdrage (20 november 2017) handelt over immigratie en integratie, waarin een onderzoekster stelt dat intercultureel contact op gelijke voet de integratie sterk bevordert en dat bijgevolg de houding van de meerderheidscultuur cruciaal is. Daarop aansluitend stelt een tweede onderzoeker dat het begrip 'migratie' niet eenduidig is, en dat de invulling van het begrip zowel de perceptie van migratie bepaalt als de reacties daarop door de mensen van het gastland.

De dagen daarop komt het in de krant tot een fel debat, met vier reacties van vier andere wetenschappers en een afsluitend stuk van de eerste auteur, in totaal dus zeven artikels. De inzet gaat niet langer over integratie maar vooral over de volgende vraag:

- bestaan er objectieve wetenschappelijke bevindingen?

- Is het (on)mogelijk om die wetenschappelijke bevindingen objectief te rapporteren?

Het meest aanvaardbare antwoord komt van **Ruben Mersch**:

De oplossing is dat verschillende onderzoeksgroepen op hetzelfde onderwerp werken, zodat op die manier de ene groep de blinde vlekken van de andere groep ontdekt en een correcte kennis uiteindelijk toch komt bovendrijven. Onderzoek moet repliceerbaar zijn door andere onderzoekers en de replicatie moet mits in achtnaam van de context, hetzelfde resultaat opleveren.

Dit illustreert een verschuiving naar een **netwerkautoriteit**, tegenwoordig vaak tegengewerkt vanuit **macht** waarbij de volgende nepargumenten verschijnen:

- verdachtmakingen ('Het is niet écht wetenschappelijk'; 'Wat wil je, die onderzoeksgroep is links'),
- het bekritisieren van de gebruikte onderzoeksmethodes als men niet akkoord gaat met de resultaten van een onderzoek (in de menswetenschappen kan de gebruikte methodologie *altijd* bekritiseerd worden)

Jan Celie onderzocht de kwaliteit van de studies over de effectiviteit van psychotherapie bij depressie, die gebruikt werden in een meta-analyse. *Blijkt dat geen enkele ervan de methodologische standaard haalt.* Toch werden ze gepubliceerd in toonaangevende tijdschriften.

- randfenomenen, met als uitschieter de status van de onderzoeksgroepen (wie behoort tot een 'top'universiteit? Wie publiceert in 'top'tijdschriften? Wie is het meest ingebed in de wetenschappelijke niches en wordt dus het meest geciteerd?).

Het risico dat besluiten van een dominante groep als meer wetenschappelijk beschouwd worden dan die van de niet-dominante, is zeer reëel. Daarmee zijn we terug bij af, bij macht en bij de noodzaak aan een nieuwe grond voor autoriteit.

Vierde oorzaak:

VERMARKTING VAN DE WETENSCHAP

'De grote transformatie' (**Polanyi**) waarbij de markt de volledige maatschappij overgenomen heeft, geldt ook voor de wetenschap, met een dubbel gevolg:

(In kranten zie je overal over corona dat maatschappij getroffen wordt door economie)

1; wetenschap wordt gebruikt voor marktdoeleinden

2; wetenschappelijk onderzoek (praktijk) wordt georganiseerd volgens de principes van de vrije markt.

1) **Wetenschap en marktdoeleinden**

Onderscheid toegepast onderzoek en fundamenteel onderzoek

- Toegepast onderzoek: bijna altijd in opdracht van economie en industrie en dus afhankelijk, met toegepast doel
 - Fundamenteel onderzoek: willen begrijpen en verklaren, zonder concreet toegepast doel – meestal onafhankelijk
- voorbeelden: ontdekking van computers, röntgenfoto's.

Op zich is er niks verkeerd met toegepast onderzoek, zij het dat er een hellend vlak is van toegepast naar vervalst onderzoek. Enkel onafhankelijk onderzoek is wetenschappelijk betrouwbaar.

Vergelijk: medische informatie gebaseerd op door de farmaceutische industrie gesponsord onderzoek versus informatie komende uit onafhankelijk onderzoek – zie de <https://www.cochranelibrary.com>

Casus: inenting tegen griep

- er is nauwelijks wetenschappelijke evidentie voor een positief effect
- toch wordt inenting ieder jaar massaal gepromoot, wat een winst oplevert van twee miljard dollar

Fundamenteel onderzoek

Ervaring wijst uit dat fundamenteel onderzoek onbedoeld aan de basis ligt van latere innovatieve toepassingen. Belangrijkste voorbeeld: computers zijn ondenkbaar zonder de vooruitgang in de zuivere wiskunde van een eeuw geleden.

Probleem: huidig onevenwicht tussen toegepast en fundamenteel onderzoek – onderzoeksgroepen krijgen steeds minder geld van overheidswege en moeten aankloppen bij **bedrijven**. en bedrijven willen iets terug.

!Nooit onafhankelijk, het wordt altijd in opdracht van gedaan en dat betekent de opdrachtgever beslist wat ermee gebeurt

vb antidepressiva: de effectiviteit.

Wetenschappelijk onderzoek georganiseerd volgens de principes van de vrije markt

Universiteiten en onderzoeksinstituten worden 'wetenschapsbedrijven'. Dit bepaalt niet alleen de aard en inhoud van het onderzoek (zie toegepast onderzoek), maar ook het personeelsbeleid: 'publish or perish'.

Achtergrond: meritocratie gebaseerd op kwantitatieve wegingen van kwaliteit. Gevolgen: onderzoek wordt belangrijker dan onderwijs; voornaamste output zijn publicaties, en dan bij voorkeur in A1-tijdschriften, en het aantal keer dat een onderzoek geciteerd wordt, met als resultaat bikkelharde concurrentiestrijd

Onbedoelde gevolgen:

Perverse effecten, legaal: opsplitsen van onderzoek; elkaar en zichzelf citeren; opportunisme bij keuze onderzoeksvragen; verdwijnen van onderzoeksgebieden die niet 'in de markt' liggen; sponsoring zoeken in de bedrijfswereld, en dus verlies van onafhankelijkheid

Perverse effecten, op de rand: wetenschappelijke tijdschriften worden winstgevendende tak voor uitgeverijen – ontstaan van neptijdschriften; tegenreactie: open access tijdschriften, gerund door wetenschappers (hier kun je zien hoe horizontaal netwerk macht kan uitoefenen)

Perverse effecten, illegaal: wetenschappelijke ethiek om zeep (plagiat, vervalste statistieken, verslagen van fictief onderzoek) steeds meer vervalst onderzoek; **John Ioannidis** schreef daar in 2005 een baanbrekend artikel over: Why most Published Research Findings are False (2005).

zie **Diderik Stapel** https://nl.wikipedia.org/wiki/Diederik_Stapel

sociaal psycholoog, onderzoek gefrustreerd

BESLUIT:

Willen we wetenschappelijk onderzoek gebruiken als basis voor maatschappijkritiek, dan moet het onderzoek minimaal aan de volgende vereisten beantwoorden, en dit naast de methodologische eisen:

- Elke onderzoeker/elk onderzoek moet zich de vraag stellen welke ethische achtergrond (**mensvisie**, maatschappijvisie) hij hanteert.
- De gemeenschap moet **onafhankelijk onderzoek** zoveel mogelijk bevorderen en dus bekostigen.

- Een onderzoeksgroep die niet onafhankelijk is (gesponsord door industrie, uitgevoerd door een denktank van een bepaalde ideologische strekking, ...) moet dit **uitdrukkelijk vermelden** bij het door hen uitgevoerde onderzoek ('disclaimer'). vb tussen DSM 4 en DSM 5 was duidelijk dat farmaceutische bedrijven enorm druk uitoefende op dat diagnostisch systeem, meer dan de helft van de mensen die geholpen hebben bij het opstellen van DSM 5 worden betaald door farmaceutische industrie, zo weet je dat dit geen onafhankelijk product is
- Wetenschappelijke conclusies en adviezen moeten gebaseerd zijn op meerdere onderzoeken, van verschillende, bij voorkeur onafhankelijke onderzoeksgroepen.
- Positiefwetenschappelijke onderzoeksbevindingen moeten een consensus van onderzoeksgemeenschap krijgen – zie klimaatverandering; merk op: dit illustreert de **cirkelredenering** aan de basis van autoriteit: iets is waar omdat een grote groep zegt dat het waar is. (hier ontsnappen we niet aan)
- Onderzoeksbevindingen van gamma en alfawetenschappen moeten contextueel gekaderd worden.

Wetenschap als basis voor wetenschap en maatschappijkritiek maar tezelfdertijd prof is geen voorstander van technocratie = maatschappij die volledig gerund wordt vanuit wetenschap omdat op dat ogenblik voorbij gegaan wordt, wetenschap kan nooit beslissen welke ethische doelstellingen we nastreven, verhoudingen tussen mensen, wetenschap kan nooit beslissen over welke mensbeeld we willen installeren, dit zijn ethische beslissingen op democratische manier. Technocratie is een één van de illusies van de verlichting geweest, dat meer kennis automatisch zal leiden tot betere maatschappij

Parenthesis (3): verspreiding via vertoog en praktijken

Hoe wordt het maatschappelijk model van uitwisseling en sociale verhoudingen zoals bepaald door autoriteit/macht, opgelegd aan individuen zodat de verinnerlijking tot stand komt?

Antwoord: via het dominante vertoog en de bijbehorende praktijken. dat bepaalde autoriteit geloofd wordt en andere niet (discours)

De denkbeelden die aan de basis liggen van de verdeling van goederen en diensten en van de regeling van de verhoudingen worden opgelegd vanuit een

overkoepelend en dwingend symbolisch kader. **Michel Foucault** noemt dit het **vertoog** (=‘discours’).

Bepaalde groep op een bepaald niveau (politiek, wetenschap, literatuur, 'alledaags') waarmee de betreffende groep de werkelijkheid structureert en daarmee impliciet vastlegt wat zij voor moraliteit en waarheid houdt

Betekenis van bepaald vertoog, nadruk op machtsverhoudingen

Deze komt tot uiting in taal en gedrag en de relatie tussen taal en macht

Illustratie van hoe vertoog geproduceerd wordt om sociale groepen te besturen

De methode analyseert hoe de sociale wereld, uitgedrukt in taal, wordt beïnvloed door verschillende bronnen van macht.

Als zodanig ligt deze benadering dicht bij sociaal constructivisme, aangezien de onderzoeker probeert te begrijpen hoe onze samenleving wordt gevormd (of geconstrueerd) door taal, die op zijn beurt de bestaande machtsverhoudingen weerspiegelt.

De analyse probeert te begrijpen hoe individuen de wereld zien en bestudeert categorisaties, persoonlijke en institutionele relaties, ideologie en politiek.

Politieke macht wordt verkregen doordat machthebbers meer kennis hebben en daardoor legitiemer zijn in het uitoefenen van hun controle over anderen op zowel flagrante als onzichtbare manieren.

Eerste stap is een simpele erkenning dat discours een verzameling is die regelmatig en systematisch zijn georganiseerd:

Hoe die verklaringen tot stand komen

Wat kan worden gezet (geschreven) en wat niet

Hoe ruimtes ontstaan waarin nieuwe uitspraken gedaan kunnen worden

Praktijken tegelijkertijd materieel en discursief maken

VERTOOG

De vraag naar de verhouding tussen wetenschap en werkelijkheid kunnen we ook als volgt formuleren: welke betekenis geven wij aan de werkelijkheid? En waarom beschouwen wij die betekenis als juist of waar?

We denken dat we objectief dingen waar nemen maar dat is niet het geval, we kijken door bepaalde bril en de bril bepaalt welke dingen we zien en niet zien.

Als je andere bril opzet dat zal je andere verbanden en andere dingen zien. Dit heeft te maken met **betekenisverlening**. En die betekenissen van waarneming zijn aangeleerd onderwijs, opvoeding, onze manier van kijken, luisteren is een product van vertoog waarin we opgroeien

Hoe ontstaat betekenis? via gebruik van woorden, via woorden geven we betekenis door

Gebaseerd op de structurele linguïstiek:

- Onderscheid betekenaar/betekende en betekenis is **arbitrair** woorden hebben geen vaste betekenis
- stap 1) Arbitraire verhouding tussen betekenaar (klankgeheel, die draagt een betekenis maar is nooit vastgekoppeld aan 1 bepaalde betekenis, de koppeling tussen betekenaar en een betekenis is arbitrair vb als iemand hond produceert iedereen legt eigen betekenis aan, onbewust binnen associatiereeks, binnen al ervaringen en kennis rond het woord hond) en betekende
- Betekenisverlening is steeds voorlopig en gebeurt stap 2) **contextueel** en stap 3) **retroactief** (retroactief, betekenis komt pas op het ogenblik je een eindpunt hebt) betekenis is ook een verhaal (de context begint voordien en die gaat niet stoppen dus dat eindpunt blijft opschuiven vb je leeft af en toe boek detectives brengen je altijd op verkeerde been , retroactiviteit brengt je die betekenis te herzien
- Woorden hebben geen vaste betekenis

Gevolg: betekenisverlening is uitermate **manipuleerbaar** en kan op andere contexten gebruikt worden (zie onder)

Deze visie op taal is gebaseerd op de structurele linguïstiek van **Ferdinand de Saussure**, grondlegger van de structuralistische taaltheorie.

zoals detective die ons denken manipuleert

Toepassing, beperkt: **framing**.

In ons taalgebruik hanteren we metaforen, beeldspraak, waardoor we een extra betekenis verlenen aan wat we willen zeggen.

Ann-Sofie Dekeyser, 'Metaforen zijn een virus'. Hoe beeldspraak ons definieert.

Metaforen bepalen ons denken en sturen ons gedrag

'Framing' (minivertoog) is daarvan de doelbewuste versie.

Wordt door politici gebruikt op advies van spindoctors. 'To spin': ronddraaien en dus verdraaien. Gebeurtenissen, ideeën, mensen... worden doelbewust in een bepaald context ('frame') geplaatst waardoor ze in een moreel goed of slecht daglicht komen te staan. Het gevolg van framing is dat de feitelijke juistheid van een boodschap onbelangrijk wordt, het ideologische doel is dat de eraan toegekende morele waarde blijft hangen.


Toepassing, uitgebreid: **vertoog**

!Een vertoog is een geheel aan ideeën en redeneringen waarmee maatschappelijk belangrijke onderwerpen (uitwisselingen, verhoudingen) in een bepaald kader worden gezet.

Dat **kader** is de grond van het vertoog en determineert het denken over die onderwerpen, en vandaaruit het gedrag.

Iets wordt gekaderd, een bepaald onderwerp wordt in bepaalde context gezet, en de context is betekenisverlenend, iets in bepaalde context en krijgt dat bepaalde betekenis dus de context bepaald de betekenisverlening

Context manipuleren en andere kader rond zetten, en dat kader werkt sturend

 Boodschap wordt vanuit morele context geplaatst en dan die morele blijft hangen veel meer dan de feitelijke, juistheid van uitspraak

Wanneer een vertoog dominant wordt, dan wordt een bepaalde manier van spreken en dus van denken letterlijk vanzelfsprekend, ongeveer niemand kan nog denken of spreken vanuit een ander kader. Het wordt een 'pensée unique'.

Dus vertoog is een framing maal duizend, in veel gevallen doelbewust gebruikt vb spindokters, en ze gebruiken psychologie voor

Een vertoog is niet doelbewust, vertoog ontstaat vanzelf vanuit maatschappelijke dynamieken, begrijpen door paradigma op maatschappelijk niveau

Paradigma: geheel aan opvattingen, denkbeelden, probleemoplossingen binnen een veld van wetenschap

Vertoog is hetzelfde MAAR op ruimere, maatschappelijk niveau, het is het geheel van opvattingen, ideeën, woorden waarlangs men de maatschappelijke REALITEIT in kaart brengt, waarlangs men de maatschappelijke realiteit gaat begrepen vanuit bepaalde perspectief vandaar de vergelijking met FRAMING, de maatschappelijke realiteit wordt dat vertoog binnen heel ruim kader gezet en dominant vertoog is dominant omdat het 'pansée unique' wordt, men kan als het ware niet meer buiten denken, het is zo dominant dat niet buiten gedacht kan en mag worden, men moet binnen het KADER blijven

vb religie: katholieke dominant vertoog, het was zo dominant dat men buiten niet kon denken, alles werd bekeken en geïnstalleerd vanuit dat religieus dominant vertoog (zie onder verder toepassingsveld)

Newspeak, term van **George Orwell** in zijn dystopische roman 1984. Zie <https://en.wikipedia.org/wiki/Newspeak>

Het is een taal die wordt gecreëerd en gecontroleerd door de totalitaire staat als een instrument om de vrijheid van gedachten en concepten die een bedreiging voor het regime vormen (zoals vrijheid, zelfexpressie, individualiteit, en vrede) te beperken. Elke vorm van denken die zou kunnen afwijken van de concepten van de partij wordt beschouwd als thoughtcrime (gedachtemisdad).

Elk vertoog heeft een oorspronkelijk **toepassingsveld** (bvb religie, economie) met een daarbij behorende typische woordenschat; de dominantie van een vertoog betekent dat de vertoog-typische woorden niet langer beperkt blijven tot het oorspronkelijke maar een *uitbreiding* kennen naar zo ongeveer alle andere velden, samen met de daarin begrepen denkbeelden.

Concreet houdt dit in dat de voor het **dominante vertoog typische woordenschat** gebruikt wordt in velden waar die woordenschat niet thuishoort (bijvoorbeeld 'investeren in relaties'; **dus**: een relatie is een zaak van winst of verlies en moet renderen).

- Zolang het religieuze discours zich bij religie hield, bleef de invloed beperkt. Vanaf het ogenblik dat religie de politieke macht naar zich toetrok, en daarmee ook het rechtswezen, het onderwijs en de zorg, wordt ze allesbepalend. Gevolg: **eeuwenlange strijd om Kerk en Staat te splitsen.**

- Zolang het economisch-neoliberale vertoog zich beperkt tot economie, blijft haar invloed beperkt. Vanaf het ogenblik dat de vrijemarktideologie de politiek in haar greep heeft, en dus ook het onderwijs, onderzoek en de zorg, wordt ze allesbepalend. Gevolg: huidige strijd betreft de splitsing tussen Staat en Markt.

Het dominante vertoog dient zichzelf aan als waarheid omdat het in overeenstemming is met de grond ervan. En omgekeerd, haar grond is waar omdat ze in overeenstemming is met het vertoog (zie hoger: **cirkelredenering** bij autoriteit).

Precies omdat de grond van autoriteit arbitrair is, kan geen enkel dominant vertoog toestaan dat haar grond bevraagd wordt. Indien dat wel gebeurt, wordt de arbitrariteit ervan duidelijk (vb van religie hoe geloofwaardigheid is weggevallen, straks zal dit ook met vrijemarkteconomie gebeuren) Ondervraag de grond van religie, ideologie, zelfs van wetenschap, en je botst op axiomatische aannames (die dus vervangen kunnen worden door andere). Zie hoger **Pascal**.

Gedurende verschillende tijdperken zijn er inhoudelijk verschillende vertogen die de maatschappij domineren: religie, politieke ideologie, economische ideologie.

Verschillende vertogen installeren vervolgens verschillende maatschappelijke realiteiten, dwz andere verhoudingen tussen mensen, andere vormen van uitwisseling en zelfs een andere identiteit: dominant vertoog bepaald/definieert onbewust IDENTITEIT ⇒ effecten op de regeling van goederen en diensten dus menselijke verhoudingen en autoriteit

- Religie: geloof in de bijbel; mens = 'gelovige'
- Politieke ideologie: geloof in een ideale maatschappij op grond van een bepaalde politieke theorie (liberalisme, socialisme, ...); mens = 'kameraad' (communisme), 'burger' (sociaaldemocratie)
- Economische ideologie: geloof in de vrijemarkt (neoliberalisme) als basis voor de best denkbare maatschappij; mens = 'cliënt' geen studenten aar cliënten

Onderwijs: leerling moet zichzelf beschouwen als onderneming waarbij hij/zij kennis kapitaliseert. Het is geen toeval dat alle aandacht gaat naar alle technische vakken STEM onderwijs

In relatiebreuk zeggen mensen 'ze hebben niet genoeg geïnvesteerd' dus relatie wordt bekeren in winst en verlies, opbrengst. Investering betekent dat je altijd op zoek moet gaan naar betere investering, risicospreiding.

Woorden zijn nooit neutraal, ze bepalen ons denken en vervolgens ons gedrag

Engageren; als je engageert in een relatie opent een heel andere variatie met heel andere gedrag en andere perspectief op de wereld ⇒ DOMINANT VERTOOG BEPAALD ONS BLIK EN GEDRAG, hoe we om zullen gaan met aantal dingen

Illustratie van de kracht van een vertoog: het religieus discours in het Westen, tot laat in de vorige eeuw. In terugblik kunnen we zien hoe religie 'alles' bepaalde, en geven wij kritiek op hedendaagse maatschappijen waar dat het geval is.

Historisch zien we de verschuivingen optreden, waarbij een vertoog verdwijnt en vervangen wordt door een volgende. Het nieuwe dominant vertoog zal zichzelf altijd voorstellen als **intrinsiek** 'juist', 'waar', 'ethisch correct', d.w.z. als een correcte weergave van 'de' werkelijkheid, en het vorige als verkeerd, voorbijgestreefd, ouderwets (vandaar reactie op maatschappijen die gedreven worden door een ander vertoog: "Ze staan nog niet zo ver als wij"). In de praktijk liggen de zaken anders: een dominant vertoog schept altijd haar eigen sociale werkelijkheid en bestendigt daardoor zichzelf.

Belangrijke IMPLICATIES voor de psychologie: (vandaag)

- Een dominant vertoog bepaalt wat normaal is en wat niet, op vlak van uitwisseling en sociale verhoudingen; dus: het dominante vertoog bepaalt wie gestoord is en wie normaal – zie deel IV
- Normaliteit wordt 99% gedefinieerd vanuit maatschappelijke normen, die alles behalve eeuwig, die zijn ook gekoppeld aan dominant vertoog

vb Semmelweis en vb Charcot

Bovendien bepaalt het dominant vertoog "de" realiteit

Charcot aan Freud: "Ca n'empêche pas d'exister" (toenmalige histerie)

Freud gaat op stage bij Charcot en ziet hoe Charcot aantal patiënten onder hypnose brengt obv aantal symptomen en aantal hysterische aanvallen. Charcot demonstreerde.

Freud zei "dat kan niet", tot de dag de dag kan dit idd niet in handboeken van neurologie en Charcot heeft prachtige antwoord "theorie is goed ding maar dat belet niet dat dingen bestaan" datgene wat je ziet klopt niet altijd met de theorie

- Uit hoofde van de dominantie van het vertoog worden de effecten daarvan zelfbestendigend, op grond van uitsluiting
- Uitsluiting: slechts wie tot het vertoog behoort, krijgt spreekrecht, de ander wordt niet gehoord
- Uitsluiting: het vertoog bepaalt binnen welk kader er gediscussieerd mag worden en binnen welk niet (Vroeger 'Dat staat niet in de bijbel. Tegenwoordig: 'Dat is economisch ondenkbaar! TINA omdat je zit in pansee unique

Merk op dat het feit dat iemand als deskundige spreek- en beslissingsrecht krijgt, gebaseerd is op het vertoog dat bepaalt wie spreekrecht heeft, vaak over onderwerpen waarover ze nauwelijks expertise hebben. Voorbeelden: priesters over seksualiteit, CEO's over klimaatverandering, ...

Conclusie voor cultuur- en maatschappijkritiek:

De effecten van een dominant vertoog moeten zoveel mogelijk geëxpliciteerd worden, anders kunnen we ze niet kritisch bevragen.

Kritische houding tov een vertoog vraagt een kritische houding tov taal en woordenschat.

PRAKTIJKEN

Pragmatische vraag: hoe wordt het vertoog aangeleerd en doorgegeven?

Antwoord: via praktijken

Dus vertoog wordt aangeleerd via PRAKTIJKEN. Vertoog begrepen als ideeën, denkbeelden, verzameling van woorden maar op een of andere manier moet dat **verinnerlijkt** worden, want verinnerlijking betekent vrijwillige onderwerping, dat wordt deel van ons en we staan er neit bij stil

Stelling gebaseerd op **Foucault**: een dominant vertoog hanteert een **eigen woordenschat**, waarmee ze het denken bepaalt. De dominantie van een vertoog wordt zichtbaar wanneer haar taalgebruik opduikt in andere velden dan het oorspronkelijke. **Taal en woordenschat** worden aangeleerd via praktijken in het alledaagse leven.

Verschuivingen in het taalgebruik wijzen op verschuivend vertoog. Pijnlijk voorbeeld van **betekenisverandering**:

- Vroeger: *studenten* aan een *universiteit*; connotaties: kritisch, zelfstandig, universeel
- Tegenwoordig: *leerlingen* die naar *school* gaan; connotaties: volgzaam, afhankelijk, klaargestoomd worden voor werkvloer ⇒ we zijn studenten en krijgen les in universiteit, leerlingen zitten in het middelbaar! die woordgebruik komt uit omgeving

Dus: het dominante **vertoog** bepaalt wat de juiste kennis is, wie die mag doorgeven en in welke bewoordingen dat gebeurt. Wie de informatiebronnen beheerst, beheerst het vertoog. Het gevecht tussen vertogen is altijd een gevecht over informatieverbreiding, vandaar het belang van censuur.

Het typische **taalgebruik** en het bijbehorende denken worden verspreid via bepaalde **praktijken** die op hun beurt het gedrag bepalen:

Het bij het vertoog horend taalgebruik met inbegrip van het denken wordt via deze praktijken verspreid. Zie hoger: kennis is bepalend voor een vrijwillige onderwerping aan autoriteit.

Opvoeding: als doorgeefluik voor dominante waarden; 'opvoeden' = kinderen zo dicht mogelijk bij de maatschappelijke *norm*-aliteit brengen

Aanvankelijk externe dwang, met een ander die reëel aanwezig moet zijn

Doel: interne dwang, op grond van verinnerlijking; Ueber-Ich als het geweten, de interne stem

Onderwijs sluit daarbij aan (ideale versie: eerst normbestendigend, daarna ontvoogdend)

Kennis was vroeger niet voor iedereen, was enkel voor 'de hogen'

Belangrijk: in welke mate is kennis openbaar toegankelijk of niet?

Van Diderots 'Encyclopedie' geschreven tot Wikipedia, Wiki is vb van horizontaal netwerk; kennis gratis voor iedereen beschikbaar; er zijn in Wiki mensen die sociale controle uitoefenen niemand zomaar dingen veranderen

zie <https://nl.wikipedia.org/wiki/Encyclopédie>

De eerste encyclopedie was een daad van verzet; ze mochten geen artikels schrijven omdat kennis mocht niet bij gewone volk staan

Rituelen: religieuze (doop, huwelijk,..), alledaagse (tafelmannieren, wijze van begroeting, slaapritueel – zie N.Elias)

Bureaucratie = de ijzeren kooi van **Weber**, ondertussen digitale kooi, ('Computer says no'). Zeer bepalend voor dominante discours en werkt in aantal gevallen corrigerend

- Is noodzakelijk voor het officieel vastleggen en neerschrijven van goederenverdeling en verhoudingen
- Is een **traagheidsfactor** in de evolutie van vertogen (in nieuwe stroomlijnen vb ambtenaren raadplegen en ze aangeven welke stappen moeten ondergekomen worden)
- gaat vaak in tegen een nieuw dominant vertoog

Arbeidsorganisatie (van ambachtsgildes naar multinationals; van mensen naar 'human resources')

Klassieke media: ooit zeer belangrijk (pamfletten, kranten); kunnen vandaag enkel bestaan op grond van reclame-inkomsten en zijn dus niet langer onafhankelijk

Boekdrukkunst was mijlpaal voor verandering op vlak van autoriteit en verandering. er werden pamfletten gedrukt om kennis te verspreiden

Toenemend belang van sociale media en internet; elke dictatuur in de wereld probeert zo snel mogelijk controle te krijgen op de sociale media. Wie de kennis controleert heeft de macht in handen

- Positief: algemene toegang tot kennis; zie Wikipedia,
- Positief: razendsnelle informatie-uitwisseling
- Positief: creatie van horizontale netwerken
- Negatief: 'fake news'; zie <https://nl.wikipedia.org/wiki/Conservapedia> ↔ Wikipedia
- Negatief: internet geeft zelfbevestigende informatie via algoritmes
- Negatief: dominantie van beelden, met als resultaat beïnvloeding die buiten bewustzijn om verloopt

BESLUIT: HOE INGAAN TEGEN FAKE NEWS, FAKE SCIENCE?

Willen we wetenschappelijk onderzoek gebruiken als basis voor cultuur- en maatschappijkritiek, dan moet het onderzoek minimaal aan de volgende vereisten beantwoorden, en dit naast de methodologische eisen:

- Elk onderzoeker/elk onderzoek moet zich de vraag stellen welke ethische achtergrond (mensvisie, maatschappijvisie) hij hanteert.
- Een onderzoeksgroep die niet onafhankelijk is (gesponsord door industrie, uitgevoerd door een denktank van een bepaalde ideologische strekking,...). moet dit uitdrukkelijk vermelden bij het door hen uitgevoerde of voorgestelde onderzoek ('disclaimer').
- Wetenschappelijke conclusies en adviezen moeten gebaseerd zijn op meerdere onderzoeken, van verschillende, bij voorkeur onafhankelijke onderzoeksgroepen.

Ter illustratie een bijlage met twee krantenartikels over herbiciden (glyfosfaten), zie bijlage.

De vraag die te weinig gesteld wordt, is ethisch: welke maatschappij willen we, en waarom? Dit is een andere discussie dan een puur wetenschappelijke.